

CRKVA U SVIJETU

ČASOPIS ZA VJERSKU KULTURU

GODINA IV

BROJ 4

SPLIT 1969.

Prof. SREČKO DRAGOŠEVIĆ
S P L I T
SRINSKO-FRANKOPANSKA 7

TRI IZDANJA NOVOGA ZAVJETA

(Nastavak)

2 Kor 6, 8—10 glasi:

u G:

Ispadamo kao zavodnici, iako smo istinoljubivi; kao nepoznati, iako smo poznati; kao umirući, iako živimo; kao kažnjenici, ali nepredani smrti; kao žalosni mi, ikoji smo uvijek veseli; kao siromasi mi, ikoji mnoge obogaćujemo; kao ljudi bez ičega mi, ikoji posjedujemo sve.

u R2 i R3:

Čini se da smo zavodnici, a *zapravo* smo poštteni; čini se da smo nepoznati, a *zapravo* smo poznati; čini se da umiremo, a *zapravo evo* živimo; čini se da smo kažnjavani, a *zapravo nismo ubijani*; čini se da smo žalosni, a *zapravo* smo oni ikoji smo uvijek veseli; čini se da smo siromasi, a *zapravo* smo oni ikoji mnoge obogaćuju; čini se da smo ljudi bez ičega, a *zapravo* smo oni ikoji posjedujemo sve.

R1 slijedi — to je suvišešno i spominjati — doslovno moj prijevod. O prijevodu R2 piše o. Škrinjar: »U 2 Kor 6, 8—10 prijevod je opterećen frazom 'čini se... a zapravo' koja se opetuje sedam puta, a original je tako divan u svojoj zbljenosti.«

2 Kor 2, 14 glasi:

u G:

Neka bude hvala Bogu, ikoji nas uvijek u Kristu vodi iz pobjede u pobjedu i ikoji po nama širi na svakome mjestu *miris svoje spoznaje*.

u R1:

Hvala Bogu, ikoji nas uvijek u Kristu vodi iz pobjede u pobjedu i ikoji po nama širi na svakome mjestu *miris — svoju spoznaju*.

Isti tekst glasi:

u R2:

Hvala Bogu ikoji nas uvijek u Kristu vodi u pobjedonosnom

u R3:

Hvala Bogu ikoji nas uvijek u Kristu vodi u pobjedonosnom

slavlju i koji po nama širi na svakome mjestu *miris* — *svoje priznanje*.

slavlju i koji po nama širi na svakome mjestu *miris svoje spoznaje*

Zerwick je izraz *osme gnoseos* proglasio epegezejskim genitivom. Rupčić ga je slijedio jedno vrijeme: *miris* — *svoju spoznaju*; *miris* — *svoje priznanje*. Onda ga je napustio i vratio se uobičajenom načinu prevodenja: *miris svoje spoznaje*. Držim, da je pametno postupio.

Ef 1, 13—24 glasi:

u G:

U njemu ste i vi, nakon što ste čuli riječ istine — evanđelje vašega spasenja — i vjerovali i bili zabilježeni *njemu na slavu* obećanim Duhom Svetim, koji je zalog našeg učestvovanja u otкупljenju njegovih pripadnika.

u R1:

U *njega* se i vi (uzdate), nakon što ste čuli riječ istine — Veselu vijest vašeg spasenja — i vjerovali i bili zapečaćeni Duhom Svetim, koji je zalog *naše baštine* za *potpuno otкупljenje* njegovih pripadnika *njemu na hvalu i slavu*.

u R2:

U *njemu* ste i vi, pošto ste čuli riječ istine — Veselu vijest vašega spasenja — u *njemu* ste, prigrlivši *vjeru*, i zapečaćeni Duhom, svetim, obećanim koji je zalog *naše baštine* za (potpuno) otкупljenje onih što su postali Božje vlasništvo, na hvalu njegove slave.

Dvije napomene. Prva: R3 uglavnome slijedi R2, izbacio je zgradu i riječ u njoj, nekoliko je pridjeva stavio iza imenice i zamijenio *Veselu vijest* Radosnom vijesti. Druga: ne shvaćam, da netko može smatrati boljim R1 od G u jezičnom pogledu, iako bi moglo lakko biti, da se varam.

Heb 1, 1—4 glasi:

u G:

Nakon što je nekoć u mnogo navrata i na mnogo načina Bog govorio ocima po prorocima, na koncu, ovih dana, progovori nama po Sinu, ikoga je postavio baštinikom svega, i po kome je stvorio svijet. Sin, odsjev njegove slave i otisak njegove biti, koji *sve* uzdržava svojom silnom riječi, sjede, nakon što je dovršio očišćenje od grijeha, s desne strane Veličanstva na visini, i postade toliko uzvišeniji od anđela, koliko je ime, koje je baštinio, odličnije od njihova.

u R2:

Bog ikoji je nekoć u mnogo navrata i na mnogo načina govorio ocima *u* prorocima, na kraju, *to jest u ovo vrijeme*, govorio nam je *u* Sinu ikoga je postavio baštinikom svega i po kome je stvorio svijet. Sin, koji je odsjev njegova sjaja i otisak njegove biti, koji *svemir* uzdržava svojom silnom riječi, sjede, pošto je ostvario očišćenje grijeha, s desne strane Veličanstva *u* nebu i postade toliko uzvišeniji od anđela koliko je baštinio odličnije ime od njih.

R1 slijedi u svemu moj prijevod, osim ovih izmjena: *to jest u ove dane* mjesto *moga ovih dana* i: *nakon što nas je očistio od grijeha* mjesto *moga: nakon što je dovršio očišćenje od grijeha*.

Čini mi se, da je izražajnije i jače reći — govor je o Sinu! — da je on »odsjev njegove (Očeve) slave« nego »odsjev njegovog sjaja«: *apagausma tes dokses*. Vulgata: splendor *gloriae* . . . ejus. *Slava* i *sjaj* se razlikuju bogatstvom bitika; *slava* je inherentna osobi, a *sjaj* je tek površinski refleks. Ako igdje treba istaknuti ovu razliku, onda je to na mjestu ovdje — u poslanici Hebrejima, navlastito u njezinu prologu, koji slavi veličinu Isusa Krista. Na drugim mjestima i ja sam prevodio *doksa* sa *sjaj*. Pri izboru termina bio je mjerodavan misaoni kontekst. To sam pravilo slijedio i na ovome mjestu. Ako bi tko ustvrdio, da se radi samo o nijansama, ne bih zbog toga zagazio u rat s njime, iako znam, da je Paul Verlaine pisao, da je nijansa *sve* u jeziku.

Ali slijedeća stvar nije nijansa. Jedna je od osnovnih zasada Novoga Zavjeta, da je po Kristu postalo *sve*, što je na nebu i na zemlji — Iv 1, 3; Kol 1, 16 —; da su Očevi planovi i nacrti s obzirom na stvorenje izraženi riječima: »staviti pod jednu glavu, Krista, *sve* što postoji na nebu i na zemlji« — Ef 1, 10 —; da je ekonomija spasenja, njezin smjer i perspektivnost, natuknuta Pavlovim poliklikom: »*sve* je stvoreno po njemu i za njega — eis auton« — Kol 1, 16. Zato je, po mome mišljenju, o. Rupčić pogriješio, ikada je izreku: *feron te ta panta to remati tes dynameos autu* preveo: »koji *svemir* uzdržava svojom silnom riječi.« Iako je *svemir* velik, ipak je *sve* veće. *Svemir* ne obuhvaća anđele i druga stvorenja, ako postoje. Zato je bolje prevesti, kako sam ja preveo: »koji *sve* uzdržava svojom silnom riječi.« Ovo skromno tvrdim usprkos tomu, što mnogi moderni prijevodi, među njima i *Bible de Jér.*, prevode sa *svemir*. *Bible de Jér* piše: »qui soutient l'univers par sa parole puissante.«

U ovome je pasusu i Rupčićev prijevod, ako se može govoriti o njegovu prijevodu, jezično dobar. Ovo mjesto ne navodim, jer bih imao nešto prigovoriti u pogledu jezika; naprotiv, donosim ga, da istaknem, da stilski i jezična strana ima svoje značenje, jer uvelike pridonosi čitljivosti prijevoda. Ove su retnke točno preveli i Zagoda i Šarić. Ali njihov je jezik barem na ovome mjestu, iako držim, hrapaviji od moga, zato im je i prijevod manje privlačiv.

Istina je, da je Novi Zavjet s književnoga stanovišta sitna literatura, »pisan je siromašnim jezikom za siromahe«. Naravno, i s književnog gledišta ima u Novome Zavjetu moćnih proplamsaja, ali nema vatre. Poslanica Hebrejima pisana je najboljim jezikom u Novome Zavjetu. Tako općenito. Početak joj smatraju briljantnim postignućem. Ulazna aliteracija daje posebnu boju ovom odlomku. Trudio sam se, i to dosta, da bi došla do izražaja i u prijevodu. Grčki glasi: Polymeros kai polytropos palai ho Theos lalesas tois patrasin en tois profetais . . . To sam preveo: »Nakon što je nekoć u mnogo navrata i na mnogo načina Bog govorio ocima po prorocima.« R1 je zadržao moj prijevod, R2 i R3 su ga promijenili. Držim, da bi bilo bolje, da to nisu učinili; moj je prijevod sačuvao dosta vjerno karakteristike izvornika.

Jednako držim, da je R3 pametno postupio, kada je napustio »u prorocima« i »u Sinu« pa se povratio uobičajenom načinu izražavanja: po prorocima i po Sinu.

Tit 2, 11—15 glasi:

u G:

Uistinu se očitova spasonosna milost Božja svim ljudima, učeći nas, da, odrekavši se bezbožnosti i želja ovoga svijeta, živimo umjereno, pravedno i pobožno u ovome svijetu, očekujući blaženu nadu i slavni dolazak velikoga Boga i našega Spasitelja Isusa Krista.

u R2:

Baš se *tim* očitova Božja milost u svoj spasiteljskoj snazi za sve ljude, da nas odgaja, da nakon *odreknuća bezbožnosti* i svjetskih požuda živimo umjereno, pravedno i pobožno u ovome svijetu kao ljudi koji *iščekuju* blaženo ispunjenje nade, naime, na pojavu sjaja velikoga Boga, našega Spasitelja, Isusa Krista.

R1 je doslovno slijedio G, osim što je ispravio *da, odrekavši se u da se odrećemo*. Ovo je bez sumnje ispravak na bolje. Da ga je slijedio i R2, ne bismo bili prisiljeni čitati rečenice, koje govore o *odreknuću bezbožnosti*, a koje su pisane zamršenim stilom. Već sam spomenuo, da Rupčićev *baš* katkada odveć strši i distonira. Mislim, da *baš* u ovome odlomku potvrđuje ispravnost mojih pogleda. U grčkome stoji samo: *gar* za Rupčićev *baš tim*. R3 je djelomično ispravio R2; ali samo djelomično.

1 Tim 5, 14 glasi:

u G:

Prema tome, hoću, da se mlađe udovice udaju, da djecu rađaju, da budu domaćice, da ne daju neprijatelju nikakva povoda za ocrnjivanje.

u R2:

Prema tome, hoću, da se mlađe udovice udaju, da djecu rađaju, da budu domaćice, da ne daju neprijatelju nikakvu *prigodu za napast* zbog uvrede.

R1 sve kao G, osim za *uvredu* mjesto za *ocrnjivanje*. R3 sve kao R2, osim *povrede* mjesto *uvrede*. Pravo rečeno, ja ove rečenice ne razumijem. Moglo bi biti, da imam krivo. *Bible de Jér.* je vrlo jasna: »et (qu'elles) ne donnent pas à l'adversaire aucune occasion d'insulte.« »26« bilježi šest varijanata, ali nijedna ne spominje *napasti*. Rečenica je u R2 tako stilizirana, da se ne zna, tko vrijeđa, tko li upada u *napast*.

Flil 3, 3—4 glasi:

u G:

Pravoobrezani smo mi, koji u Duhu Božjemu vršimo svetu službu i koji se hvalimo u Isusu Kristu, a ne uzdamo se u tijelo, tako bih se ja i u tijelo mogao uzdati.

u R2:

(Pravo)obrezani smo mi koji uz poticaj Duha Božjega vršimo bogoslužje i koji se ponosimo Kristom Isusom, a ne *stavljamo svo-ga pouzdanja* u tijelo, tako bih ja

Alko netko misli, da ima razloga, da se uzda u tijelo, ja ih imam više...

mogao *stavljati* i u tijelo. Alko tko drugi misli, da ima razloga da *stavlja* svoje pouzdanje u tijelo, ja ih imam još više...

R1 je slijedio doslovno moj prijevod, osim slijedećih izmjena ili ispravaka: (*pravo*)obrezani mjesto moga: *pravoobrezani* i: *koji poticani Duhom Božjim* mjesto moga: *u Duhu Božjem*. Ne shvaćam, da netko smatra i drži boljim izraz: *stavljati pouzdanje u tijelo* nego *uzdati se u tijelo*. Qui potest capere, capiat! Sreća, R3 je to popravio.

Kol 1, 11 glasi:

u G:

... da se, ojačani u svakom pogledu nje-govom slavnom moći, osposobite za svaku postojanost i strplji-vost.

u R1:

... da se, ojačani *sva-kovrsnom snagom, kako to odgovara nje-govoj slavnoj moći,* osposobite za svaku postojanost i strplji-vost.

u R2 i R3:

... da se, ojačani *sva-kovrsnom snagom* (kako to odgovara moći *njegova božanstva,* osposobite za *savršenu* postojanost i strplji-vost.

Jednostavnost zna biti velika. Piero Rossano, za čiji su prijevod kritičari rekli da je i vjeran i dobar, prevodi ovu rečenicu: »corroboreti in ogni vigore, *secondo la potenza della sua gloria,* per poter essere forti e magnanimi.«

Heb 5, 9 glasi:

u G:

Iako je bio Sin, *na muc* je naučio, što je poslušnost.

u R2 i R3:

I premda je bio Sin, *iskustveno* nauči poslušnost od onoga što je pretrpio.

Grčki: ... emathen af hon epathen.

2 Kor 4, 6 glasi:

u G:

Zbilja — Bog, koji je zapovijedio: *iz tame zasvijetli svijetlo*«, *rasvijetlio je naša srca,* da u njima zasja spoznaja slave Božje, koja blista na licu Isusa Krista.

u R1:

Zbilja Bog, koji je zapovjedio: »Neka iz tame zasvijetli svjetlo«, *jest Onaj, koji je učinio da svjetlo vjere zasja* u našim srcima, da očituje spoznanje Božjeg veličanstva, koje blista na Kristovu licu.

Heb 11, 17 glasi:

u G:

Vjerom Abraham, kad bi podvrgnut kušnji, prikaza Izaka, i to

u R2:

Vjerom je Abraham, kad je bio stavljen na kušnju, prinio Izaka,

Isti tekst glasi:

u R2:
Sve (kao R1, osim *onaj* mjesto
Onaj.)

jedino rođenoga prikaza on, koji
je primio obećanje, komu je re-
čeno: »Izalkovim imenom zvat će
se tvoje potomstvo.«

u R3:
Zbilja, Bog koji je zapovjedio:
»Neka iz tame zasvijetli svjetlo«,
on je zasvijetlio u našim srcima
da osvijetli spoznaju slave Božje
na licu Kristovu.
i taj koji je jedinorođenca prino-
sio bio je *onaj koji je primio obe-*
ćanje, na koga bijaše *upravljena*
riječ: »Po Izaku ćeš imati potom-
stvo.«

R1 je slijedio doslovno G. R3 slijedi R2, osim jedne male izmjene.

Kol 1, 29 glasi:

u G:
Zato se i trudim i borim prema
njegovoj *snazi*, koja *moćno* dje-
luje u meni.

u R2 i R3:
Zato se i trudim i borim prema
njegovoj *djelotvornosti koja sna-*
žno očituje svoju silu u meni.

Evo kako elegantno prevodi *Bible de Jér.*: »... je me *fatigue à*
lutter avec son énergie qui agit en moi.

Heb 4, 15 glasi:

u G:
Uistinu, mi imamo velikog sveće-
nika, koji može suosjećati s našim
slabostima, jer je prošao iste ku-
šnje kao i mi, osim grijeha.

u R2 i R3:
Nemamo, naime, *neko* velikog
svećenika koji ne bi mogao su-
osjećati s našim slabostima, nego
jednog koji je iskusan u svemu
(kao i mi), samo što nije sagri-
ješio.

R1 slijedio je u svemu moj prijevod, osim što je stavio u zagrade
kao i mi. Prijevod u R2 i R3 blizak je slovu grčkoga jezika, a dalek duhu
hrvatskoga.

Heb 5, 1—2 glasi:

u G:
Svaki veliki svećenik, izabran
između ljudi, postavlja se u služ-
bu Boga na korist ljudi, da pri-
nosi darove i žrtve za grijeh. On
može imati sućuti s onima, koji
su u neznanju i zabludi, budući
da je i sam podvrgnut slabosti.

u R2 i R3:
Svaki, naime, veliki svećenik,
uzet između ljudi, postavlja se na
korist ljudima *u njihovu odnosu*
s Bogom da prinosi darove i žrtve
za grijeh, (i to) kao *onaj koji*
može biti blag prema *onima koji*
iz neznanja griješe, budući da i
sam *nosi na sebi slabost*.

Deset godina poslije nego sam ja prevodio *Good News* pomalo slobodno prevodi: »Every high priest is chosen from among the people and appointed to serve God *on their behalf*. Since himself *is weak* in many ways, he is able to be gentle with those who are ignorant and make mistakes.«

2 Kor 7, 12 glasi:

u G:

Tako, ako sam vam pisao, nisam to učinio ni radi uvrjeditelja ni radi uvrijeđenoga, nego da se očituje među vama, u prisutnosti Božjoj, vaša briga za nas.

u R1:

Tako, ako sam vam pisao, nisam to učinio, ni radi uvreditelja ni radi uvređenika, nego da *vaša briga* za nas pred Bogom bude *vama svjesnom*.

u R2 i R3:

Tako, ako sam vam pisao, nisam to učinio ni radi uvreditelja ni radi uvređenika, nego da *vaša gorljivost koju imate* za nas postane *vama svjesna* pred Bogom.

Heb 12, 4 glasi:

u G:

Još se naime niste oduprli do prolijevanja krvi u borbi protiv grijeha i zaboravili ste utješnu riječ, koja vam se upućuje kao sinovima.

u R2 i R3:

Još se naime u borbi protiv grijeha niste oprli do krvi i zaboravili ste opomenu, premda je *takva koja* vam se upućuje kao sinovima.

R1 sve kao G, osim što ima *opomenu* mjesto *utješnu riječ*. Isti način izražavanja *takav* — koji dolazi nekoliko puta u R2. Na drugim mjestima R3 je popravio tu konstrukciju. Usp. Lk 1, 20. Ovdje je vjerno slijedio R2. Šteta.

Heb 12, 24 glasi:

u G:

Naprotiv, pristupili ste k sionskoj gori... i k škropljenju krvi, koja govori rječitije od Abelove.

u R1:

Naprotiv, pristupili ste k Sionskoj gori... i *ka krvi očišćenja*, koja govori rječitije od Abelove.

u R2 i R3:

Naprotiv, pristupili ste k Sionskoj gori... i k *škropljeničkoj krvi* koja govori bolje od Abelove.

Očito, ni škropljenje krvi«, ni »krv očišćenja« nisu sretni izrazi, zato je razumljivo, da je o. Rupčić tražio bolji izraz. Ali nije shvatljivo — barem meni — da se odlučio za »škropljenička krv«. Dolazi li taj pridjev od imenice *škropljenik*?

Jak 2, 21 glasi:

u G:

Zar nije naš otac Abraham opravdan djelima, kad stavi na žrtvenik svoga sina Izaka?

u R2 i R3:

Zar nije naš otac Abraham *djelima pokazan opravdanim* kad je prinio na žrtvenik svoga sina Izaka?

1 Tim 4, 14 glasi:

u G:

Ne zanemari milosti, koja se nalazi u tebi i koja ti je dana, zahvaljujući proročanstvima, polaganjem ruku svećeničkog zbora!

u R2:

Ne ostavljaj u sebi neiskorišten milosni dar koji ti je udijeljen na temelju proročanskih *izjava* polaganjem ruku starješinskog zbora!

Vulgata prevodi: Noli neglegere gratiam... R3 je ispravio djelomično R2.

2 Sol 2, 5—8 glasi:

u G:

Zar se ne sjećate, da sam vam ovo govorio, još kad sam bio među vama? Zna li sad, što mu priječi, da se ne objavi prije svoga vremena? Bez sumnje, *tajna bezakonja već djeluje*; samo neka iščezne onaj, koji ga do sada zadržava, i smjesta će se pojaviti Bezbožnik, koga će Gospodin Isus ubiti dahom svojih usta i uništiti sjajem svoga dolaska.

u R2:

Zar se ne sjećate da sam vam ovo govorio još kad sam bio kod vas? Zna li što *sada* priječi da se ne pojavi nego tek u svoje vrijeme. Bez sumnje, *tajna bezakonja već očituje svoju silu*; samo *treba pričekati* da *bude uklonjen* onaj koji ga dosad zadržava i *tada* će se pojaviti Bezbožnik »koga će« Gospodin Isus »ubiti dahom svojih usta« i uništiti sjajem svoga dolaska.

Iako ovom prigodom, ikako je već rečeno, ne ulazim u pitanje točnosti prijevoda, jer me gotovo isključivo zanima jezična strana prijevoda, ipak ovdje ističem, da bi po mome mišljenju bilo bolje prevesti drugu rečenicu ovoga odlomka u obliku pitanja nego afirmativno. Osim toga, napominjem, da je R2 bez ikakve potrebe umetnuo rečenicu: »treba pričekati.« R3 ju je izbacio. Kakvim su jezikom izrečene ostale promjene u ovome odlomku, neka čitalac sam prosudi.

2 Sol 1, 5—8 glasi:

u G:

To je najavljivanje pravednoga suda Božjega, koji će vas pronaći dostojnima kraljevstva Božjega, za koje i trpite, *jer je svojstveno* Božanskoj pravdi, da vašim mu-

u R2:

One su predznak pravednoga suda Božjega koji će vas pronaći dostojnima kraljevstva Božjega za koje i trpite. Da, *pravedno je pred Bogom* da vašim mučitelji-

čiteljima za uzvrat dadne muku, a vama, mučenima, pokoj zajedno s nama, kad se u plamenom ognju objavi s nebesa Gospodin Isus, u pratnji glasnika svoje sile, da se osveti onima, koji ne poznaju Boga i koji se ne pokoravaju evanđelju našega Gospodina Isusa.

ma za uzvrat dadne muku, a vama, mučenima, pokoj zajedno s nama kad se »u plamenom ognju« objavi s neba Gospodin Isus u pratnji svoje anđeoske vojske, »koji će se osvetiti onima koji neće da priznaju Boga i koji se ne pokoravaju« Veseloj vijesti o našem Gospodinu Isusu.

Ali netko pomno usporedi oba prijevoda, uočiti će lako, da o. Rupčić slijedi doslovno moj prijevod, osim na nekoliko mjesta. Jedna je njegova promjena promjena na bolje, tako držim: »pravedno je pred Bogom«. To je ljepše od mog: »jer je svojstveno Božanskoj pravdi.« A ostale? Da li će netko reći: »one su predznak pravednoga suda...« ili »to je najavljuvanje pravednoga suda...« posve je sporedno, jer je i jedno i drugo umetak od strane prevodioca. *Bible de Jér.* umeće i prevodi: »Par là se manifeste le juste jugement de Dieu...« Grčki: *endeigma tes dikaios kriseos tu Theu. Good News* originalno: »Here is the proof of God's righteous judgment...« Šarić vrlo doslovno: »za znak pravednoga Božjega suda...«

Druga promjena: »u pratnji svoje anđeoske vojske« mjesto mog: »u pratnji glasnika svoje sile.« Grčki: *met' angelon dynameos autu.* Vulgata: »cum angelis virtutis ejus.« Kada bi u grčkome stajalo: *meta dynameos angelon autu*, to bi trebalo, držim, prevesti: u pratnji svoje anđeoske sile, to jest vojske. Ali u grčkome stoji: *met' angelon dynameos autu.* *Bible de Jér.*: »avec les anges de sa puissance«, *Good News*: »with his mighty angels«; »26«: »with his mighty angels« — samo jedna varijanta: »with his messengers of power«; P. Rossano: »con gli angeli della sua potenza«; Ricciotti: »con los angeles de su poder«.³ Uostalom, izmjena o. Rupčića lijepo je formulirana, makar i ne bila prava.

Nije mi nimalo jasno, zašto o. Rupčić prevodi grčki tekst: *tois me hypakuusin tu evangelio tu Kyriu hemon Iesu* ovako: »i koji se ne pokoravaju Veseloj vijesti o našem Gospodinu Isusu.« Iako ja držim, da *Vesela vijest* nije ni bližda slika *evanđelja*, ipak me to ne pometa mnogo ovdje. Zanimalo bi me tumačenje, koje u Pavlovim riječima: *euangelion tu Kyriu hemon* otkriva *evanđelje* o našem Gospodinu, a ne *evanđelje našega* Gospodina. Držim, da ima velika razlika između ovih dviju tvrdnja: *evanđelje o našem Gospodinu* i *evanđelje našega Gospodina*. Pavao govori o zadnjemu. Da je Pavao htio reći *evanđelje o našem Gospodinu*, po svoj prilici bi napisao: *euangelion peri tu Kyriu hemon* ili bi upotrijebio koji drugi prijedlog. Ali Pavao piše: *euangelion tu Kyriu hemon*.

³ Ricciotti je citiran u španjolskome, jer pri ruci imam samo španjolsko izdanje njegove knjige: »Las epistolas de san Pablo«, Madrid, 1953. Ricciotti, prvorazredan poznavalac kršćanske starine, pisac brojnih i sjajnih djela iz života Pravekve, nije bio zadovoljan modernim i pomalo sladunjavim — odveć izbrušenim — prijevodima sv. Pavla, zato ga je preveo rustičnim jezikom i stilom, kako su uglavnome i pisane Pavlove poslanice. Oni, koji Pavla ne mogu čitati u originalu, dobit će dosta dobar uvid u njegov način izražavanja, ako pročitaju ovo Ricciottijevo djelo. Ricciotti je zbilja znao grčki.

Sličan slučaj imamo i u 1 Kor 1, 18, gdje Pavao veli: *ho logos gar ho tu stauru*. To o. Rupčić prevodi: »Bez sumnje, govor o križu je ludost...« Držim, da je i to pogrešno prevedeno. Koji je genitiv *tu stauru*? Ho logos tu Theu znači li to riječ Božja ili riječ o Bogu? Osim toga posve je različito značenje izraza: *govor o križu* i *govor križa*. Bible de Jér. prevodi: »Le langage de la croix...« Zar nije Demosten držao »logon peri tu stefanu«? P. Rossano: »La parola della croce...« »26« ima: *preaching of the cross* i slijedeće varijante: *the word of the cross... the message of the cross... the story of the cross... the discourse that concerneth the cross...* Ja sam preveo: »Bez sumnje, govor je križa ludost za one, koji propadaju.«

Dj 15, 8 glasi:

u G:
Bog, koji poznaje srca, svjedočio je njima u prilog.

u R2:
I Bog koji poznaje srca pružio je svjedočanstvo u prilog njima.

U latinskom je jeziku vrlo elegantan izraz *praebere* ili *perhibere testimonium*. Je li hrvatski: *pružiti svjedočanstvo*? Zašto R3 to nije ispravio?

Dj 20, 25 glasi:

u G:
A sada znam, da ne ćete više vidjeti moga lica vi svi, između kojih prođoh propovijedajući kraljevstvo (Božje).

u R2 i R3:
Evo, sad sam svjestan da vi svi među kojima sam proveo propovijedajući Kraljevstvo nećete više vidjeti moga lica.

Treba reći, da mi moj izraz *između kojih prođoh* nije dobar. Ali ispravak je po mome mišljenju gori. *Među kojima sam proveo!* Što? Može li se hrvatski reći: provodim prevodeći Ilijadu?

2 Kor 1, 9 glasi:

u G:
Čak smo, što se nas samih tiče, smatrali sigurnom smrtnu osudu.

R1 i R2:
Čak smo sami u sebi smatrali sigurnom smrtnu osudu.

R3 je izostavio riječ *sami*. *Good News*: »We felt that the sentence of death has been passed against us.«

2 Kor 11, 16 glasi:

u G:
Ili, u protivnom slučaju, dopustite mi, da oponašam bezumnika, da se i ja mognem nešto malo pohvaliti.

u R2:
Inače ako i kao bezumnika primite me da se i ja mognem nešto malo pohvaliti.

Iako je moj prijevod slobodan, možda i previše slobodan, ipak je prirodnijim jezikom izrazio Pavlovu misao nego R2. Rossano prevodi: »o se no, ritenetemi pure come insensato, affinché possa anch' io vantarmi un poco.«

u G:

A vi niste tako upoznali Krista, alko ste od njega čuli i od njega primili nauku — ikako što je to istina u Isusu Kristu — da se odreknete prošloga načina života, da odložite staroga čovjeka, koga rastaje zavodljivost požuda, te da se obnovite duhom svoga uma i obučete novoga čovjeka, stvorena po Bogu, u istinskoj pravdi i svetosti.

u R2:

A vi misite naučili takvog Krista, samo ako ste ga čuli i u njemu (stojeći) poučeni ikako je on u Isusu istina. (Velim i zaklinjem) da sa sebe skinete i otklonite staroga čovjeka koji pripada prijašnjemu načinu života, čovjeka koji se u varavoj požudi usmjeruje u propast, te da se iz dana u dan obnavljate duhom u kojem mislite i da se obučete u novoga čovjeka, stvorena na Božju sliku u istinskoj pravедnosti i svetosti.

Držim, da je pogrešno i bez potrebe o. Rupčić ponovio u retku 22. riječi: *velim i zaklinjem*, koje dolaze u 17. retku. *Stojeći* je umetak; nepotreban i neukusan. *Da sa sebe skinete i otklonite* u grčkome je izraženo dvjema riječima: *apothesthai hymas*. Ono je *otklonite* suvišno. Ako netko *skine* sa sebe staroga čovjeka, već ga je otklonio. *Koji se u varavoj požudi usmjeruje u propast* to je ne samo krivo prevedeno, nego je i slabo izraženo. *Usmjeruje u propast!* Ono *iz dana u dan* je suvišno. U grčkome stoji samo glagol: *ananeusthai* u infinitivu prezenta. Kao takav znači trajnu radnju, koja je točno izražena hrvatskim trajnim glagolom: *obnavljate*. Ikako je god o. Rupčić ovdje nadodao *iz dana u dan*, mogao je isto tako, i to jednako opravdano, napisati *iz noći u noć*. Istina, Zerwick »Analysis« *ad hunc locum* piše: »*ana-neusthai* (inf. (pass. vel) med. -*neo* re-novo; hic: novitatem (in baptismo acceptam) *in dies* (praes.!) redintegro«, ali i Zerwick je mogao mirne duše staviti *semper* mjesto *in dies*. *Semper* bi više odgovarao njegovu polimanju značenja glagola u prezentu, nego *in dies*, osim da jedno misli, a drugo piše. Ovo bi moglo lako biti, jer Zerwick ima vrlo maglovit pojam o razlici između trajnih i trenutnih glagola. Da je sv. Pavao napisao: *pasan de hemeran ili kath hemeran* — Dj 19, 9. — *ananeusthai to pneumati ili tas de hemeras ananeusthai to pneumati* mjesto: *ananeusthai to pneumati*, ikako bi se to prevело? To bi trebalo prevesti: da se obnavljate *iz dana u dan* duhom...

Suvišno je i spominjati, da veliki svjetski prijevodi, koji prevode izvorni tekst, a ne Zerwickov komentar, nemaju ono *iz dana u dan*. *Bible de Jér.*: »... pour vous renouveler par une...«; P. Rossano »... rinnovarli nello spirito...«; »26«: »... and be renewed in the spirit of your mind...« (»26« ima četiri varijante, ali nijedna nema *iz dana u dan*); *Good News* komentira: »Your hearts and minds must be completely new«; Riccioffi: »... a renovaros, por el contrario, en el espíritu de vuestra mente.«

Kako je poznato, Homerova Ilijada počinje: *Menin aeide, thea, Pele-iadeo Ahileos*. To smo prevodili: »Srdžbu mi, boginjo, pjevaj.« Ako bismo slijedili Zerwicka, trebali bismo ubuduće prevoditi: »Srdžbu mi, boginjo, stalno ili trajno ili nastavi pjevati ili iz dana u dan pjevaj.« Komentar bi mogao ovaiko glasiti: *aeido* = canto, canto; hic: *cane semper* (imp. praes.!). Ali u stvari *aeide* — imperativ prezenta — ne izražava ni frekvenciju ni intenzitet radnje, već samo trajnost. Alko bi netiko preveo navedeni stih: »Srdžbu mi pjevni« (alco se smije upotrijebiti ovakav oblik), sūzio bi Homerovu misao; alko bi ga preveo: »Srdžbu mi, boginjo, stalno pjevaj«, proširio bi pjesnikovu misao. Homer veli: *pjevaj!* I mišta više.

Držim, da je iz ovoga primjera očito, zašto bi trebalo izbaciti iz prijevoda, o kome je riječ, sve umetke kao što su: *više, dalje, trajno, ustrajno, neumorno, opet i opet, nastaviti, držati* itd., jer su svi uneseni u prijevod nerazložno i neopravdano: temelje se na Zerwickovu pogrešnome shvaćanju trajne i trenutne radnje u grčkome jeziku.

Alco su zagrebački biblijski stručnjaci došli do uvjerenja, da iz prijevoda treba izbaciti prilog *više*, zašto onda nisu izbacili i ostale umetke, koji su ušli u prijevod zbog istoga »razloga« (kao i *više*?)

2 Pet 3, 11—13 glasi:

u G:

Budući da će se ovo sve tako raspasti, kakvoj se pobožnosti i svetom življenju *ne* morate predati, očekujući i tako *pospješujući* dolazak dana Božjega, u koji će se nebesa u plamenu raspasti, a počela u ognju rastopiti! Međutim, mi očekujemo prema njegovu obećanju nova nebesa i novu zemlju, u kojima stanuje pravda.

u R2 i R3:

Budući da će se ovo sve tako raspasti, kakvi sve onda *morate* biti svetim življenjem i pobožnošću dok *očekujete* dolazak dana Božjega, kojim dolaskom će se nebesa u plamenu raspasti, a počela u ognju rastopiti. Međutim, prema njegovu obećanju, mi očekujemo nova nebesa i novu zemlju u kojima stanuje *pravednost*.

R1, to je suviše i spominjati, slijedi doslovno G; izbacio je samo *tako* pred *pospješujući*. Dobro je, da je to učinio. R2 i R3 su izostavili, po svoj prilici nehotice, *pospješujući kai pseudontas*. Alco se usvoji Ruppčićev prijevod: »kakvi sve onda morate biti svetim življenjem...«, držim, da bi ga trebalo ovako formulirati: »kakvi sve onda *ne* morate biti...« Ili možda imam krivo.

1 Iv 3, 18 glasi:

u G:

Dječice, ne ljubimo riječju i jezikom, nego djelom i *istinom*. Po tome ćemo spoznati, da smo od *istine*.

u R2 i R3:

Dječice, ne ljubimo riječju i jezikom, nego djelom i *iskreno*. Po tome ćemo spoznati da smo od *istine*.

R1 po običaju slijedi doslovno moj prijevod. Potertane riječi glase u grčkome: kai *aletheia*... ek tes *aletheias*. Zašto razlika u prijevodu? Zašto jednom *iskreno*, a odmah iza toga *od istine*? Bible de Jér.: »... mais en actes, véritablement... de la vérité.«

Dj 20, 32 glasi:

u G:

A sada vas preporučujem Bogu i *njegovoj milosnoj riječi*; njemu koji vas može *objačati* i dati vam dio baštine među svim svetima.

u R1:

A sada vas preporučujem Bogu i *njegovoj milosnoj nauci*, Njemu, koji može *sagraditi* i dati vam baštinu među svim svetima.

u R2 i R3:

A sad vas preporučujem Bogu i *riječi-njegovoj milosti*, njemu, koji može sagraditi i dati vam baštinu među svima posvećenima.

Očito je, da R1 nije smatrao grčki izraz: *kai to logo tes haritos autu* epegezegetskim genitivom, jer je preveo: »i njegovoj milosnoj nauci.« Poslije je otkrio, da je *ho logos tes haritos* epegezegetski genitiv, pa je preveo: »riječi — njegovoj milosti.« Recimo, da je to uistinu epegezegetski genitiv. I dalje je opravdano pitati: kakva smisla ima nazivati *milost* riječju? Ovdje ni Zerwick nije »nasio«; *prevodi*: doctrina qua gratia annuntiat et praebetur.

Ostale razlike u prijevodu, koje nisu sitne, dolaze odatle, što svatko različito tumači tekst, posebno riječi: to dynameno *oikodomesai* kai *dunai* ten kleronomian. Kako *oikodomesai ten kleronomian* zvuči slabo, to mnogi prevodilac zamisli ili umisli, da je tu ispala riječ *hymas* — to se često događa — pa onda dosljedno i prevede. Zato sam i ja tako preveo: »*koji vas može objačati*« dajući glagolu *oikodomein* preneseno značenje. O. Rupčić je mislio, da je tekst potpun, pa tako i preveo: »sagraditi... baštinu«. Još mi to slabo zvuči; radije bih rekao: pripremiti baštinu. Bible de Jér.: »... qui a la puissance de construire l'édifice.«; *Good News*. »He is able to build you up...«; *Rossano*: »... a Lui che può inalzare la costruzione...«; »26« ima slijedeće: to build you up; to build your character; to make you strong... Šarić prevodi: »koji može nazidati i dati vam baštinu.«

Rim 1, 5—6 glasi:

u G:

... po kome primismo milost i apostolstvo, da u njegovo ime *pokorimo* vjeri sve narode.

u R2 i R3:

... po kojemu primismo milost i apostolstvo da na slavu njegova imena *propovijedamo* poslušnost — vjeru.

Grčki: *di hu elabomen harin kai apostolen eis hypakoen pisteos*. R1 slijedi doslovno G.

Vulgata ne prevodi »doslovno«: per quem accepimus gratiam et apostolatum *ad oboediendum* fidei. Doslovni bi latinski prijevod glasio: »per

quem accepimus gratiam et apostolatum *in oboedientiam fidei*.« Ricciotti, kdji prevodi rustično i doslovno, ima: »Mediante el cual recibimos la gracia y apostolado para obediencia de fe...«

Neka se nitko ne čudi, što se prijevodi ovdje dosta razlikuju. Po našemu shvaćanju, Pavao nije do kraja izrekao svoje misli. Dana je samo orijentacija ili smjer misli. Svatko je kuša doreći, i to na svoj način. O. Rupčić je upotpunio Pavlovu misao glagolom *propovijedati*, a ja glagolom *pokoriti*. Ostatak rečenice trebalo je oblikovati prema zahtjevima umetnutih glagola. Osim toga, o. Rupčić smatra *hypakoēn pisteos* epegegetskim genitivom, pa je to i formalno listakao u prijevodu. Zerwick piše: *pisteos* gen. generaliter determinans... qui amplecti pt gen. subiectivum (oboed. quae ex fide est), obi. (oboed. erga fidem) *immo* epexeg. (oboed. quae constatat in fide). Usvojimo li, da je *hypakoēn pisteos* epegegetski genitiv, ni tada ne bismo trebali prevesti, kako je o. Rupčić preveo. Interesantno je napomenuti da *isti* izraz u ovome *istome* listu — Rim 16, 26 ni Zerwick ni o. Rupčić ne smatraju epegegetskim genitivom. Tako o. Rupčić prevodi: »da dođu k *poslušnosti vjere*.«

1 Kor 15, 1—2 glasi:

u G:

Podsjećam vas, braćo, na evanđelje, koje sam vam propovijedao, i koje ste prihvatili i u kome i ustrajete. Po njemu se i spasavate, kako sam vam i propovijedao, ako se sjećate, osim da ste uzalud vjerovali.

u R1:

Podsjećam vas, braćo, na Veselu vijest, koju sam vam propovijedao, i koju ste prihvatili, i u kojoj stojite. Po njoj ste *na putu spasenja*, ako *čvrsto držite smisao*, koji *samo vam propovijedao*, osim da ste lakomisleno *prigrlili vjeru*.

Isti tekst glasi:

u R2:

Podsjećam vas, braćo, na *Veselu vijest*, koju sam vam propovijedao, i koju ste prihvatili, i u kojoj stojite. Po njoj ste *na putu spasenja*, ako *zbilja čvrsto držite riječ koju sam vam kao Veselu vijest navijestio*, osim da ste lakomisleno *prigrlili vjeru*.

u R3:

Podsjećam vas, braćo, na *Evanđelje* koje sam vam propovijedao i koje ste prihvatili i u kojem stojite. Po njemu ste *na putu spasenja* ako *zbilja čvrsto držite riječ koju sam vam kao Radosnu vijest navijestio* — osim da ste lakomisleno *prigrlili vjeru*.

Kako se vidi, ima priličit broj razlika među ovim četirma prijevodima. Tu je: evanđelje, Vesela vijest, Evanđelje, Radosna vijest.

Dalje: moj prijevod: »Kako sam vam i propovijedao, ako se sjećate...« popravio je R1 u: »ako čvrsto držite smisao, koji sam vam propovijedao...«. Onda je R2 popravio R1, i to ovakvo: »ako *zbilja* čvrsto držite riječ koju sam vam kao veselu vijest navijestio...«

Od svih ispravaka R2 najkarakterističniji je umetak riječi *zbilja*. Kao da nije dosta naglašeno, ikada se kaže: »ako *čvrsto* držite«, o. Rup-

čić je nadodao *zbilja*, da to još više naglasi. Mogao je jednako opravdano nadodati i drugih riječi kao *uistinu*, *zaista*. Ovo: »ako *zbilja* čvrsto držite« grčki je izraženo riječima: *ei katehete*. Prema Bauerovu rječniku *kateho* znači: festhalten, im Gedächtnis behalten. *Ei katehete* znači prema Baueru: when ihr es behalten habt.

Druga rečenica iz ovoga odlomka glasi u grčkome: *di hu kai sozesthe, tini logo euangelisamen hymin ei katehete, ektos ei me eike epistesusate*. Rečenica je u grčkome »oporo« formullirana. Ovdje je na mjestu napomenuti dvije stvari: 1. *tini logo* ne može biti objekt glagola *katehete*, jer taj glagol ima uvijek — barem u Novome Zavjetu — objekt u akuzativu; 2. iako glagol *euangelizo* u hrvatskome znači ili može značiti: propovijedam Radosnu vijest, u grčkome *tini logo* ne može biti apozicija glagolu *euangelisamen*, jer glagoli nemaju apozicije. A to je o. Rupčić učinio: razriješio je glagol *euangelisamen* u *propovijedati Radosnu vijest*, onda je *tini logo* proglasio apozicijom *Radosne vijesti* pa preveo: »riječ koju sam vam kao Radosnu vijest navijestio«. Pretpostavimo, da bi Pavao nazvao evanđelje *tis logos*. I u tome slučaju, kada bi htio ikazati ono, što o. Rupčić misli, da Pavao kaže, ne bi rekao *tini logo*, nego *tina logon*. A u izvorniku stoji: *tini logo*.

Ovdje me posebno zanima slijedeća Pavlova riječ: *di hu* — euangeliu — *kai sozesthe*. Vulgata prevodi: *per quod et salvamini*. Kako se vidi, doslovno i dobro. Zerwick zna, da je u grčkome prezent i da kao takav označuje trajnu radnju. Naravno, Zerwick jednako zna, da *salvamini* ne kaže ništa o trajanju radnje; može značiti: *spasavate* se i *spaseni ste*. Da upozori na te dvije mogućnosti u značenju, Zerwick piše: *sozesthe*, sokso(?), *salvamini*, in via salutis estis. Prema sv. Pavlu naše spasenje ostvaruje se u povijesti, ima povijesnu dimenziju: razvija se i raste kao gorušično zrno. To je izraženo prezentskim oblikom glagola *sozein*. Držim, da je i Zerwick to htio naglasiti, kada je napisao: *in via salutis estis*. I što se događa? O. Rupčić mjesto da prevede doslovno i točno hrvatskim glagolom *spasavate*, on prevodi Zerwickov komentar.

Pišući o nekim glagolima, koji prema njemu imaju drugo značenje u prezentu, a drugo u aoristu, Zerwick kaže: »Imprimis etiam *pisteuein* = *credentem esse* — *pisteusai* = *amplecti fidem*.« *Pisteuein* je, suviše je to i spominjati, infinitiv prezenta, a *pisteusai* infinitiv aorista. U hrvatskome *pisteuo* znači vjerujem; *episteusa* povjerovah. Te razlike latinski jezik ne može izraziti, osim opisno. Zerwick ju je izrazio na jedan način. O. Rupčić mjesto da slijedi duh hrvatskoga jezika i da u isto vrijeme bude vjeran originalu, pa prevede: »osim da ste uzalud vjerovali« ili »povjerovali«, alko se želi gonići mak na konac, on slijedi Zerwickov latinski opisni način: »osim da ste lakomisleno prigrlili vjenu.«

Evo nekoliko prijevoda ovoga odlomka:

Šarić prevodi: »... po kojemu se i *spasavate*, alko držite, kako sam vam propovijedao, osim alko uzalud vjerovaste.« *Bible de Jér.*: »... par lequel aussi vous serez sauvés, si vous le gardez tel que je vous l'ai annoncé... Autrement, vous auriez cru en vain.« Točke stoje u tekstu, da istaknu, da nešto nije dorečeno u originalu. *Good News*: »... you

are saved by the gospel, if you hold firmly to it—unless it was for nothing that you believed.« Ricciotti: »... por medio del cual habéis sido salvados; si en cualquier manera os evangelicé, retened en la memoria, al menos que hayáis creído en vano.« Riječi: en la memoria Ricciotti smatra umetkom. — Kako se vidi, svi navedeni prijevodi čuvaju izvornu riječ *sozein*. Samo o. Rupčić prevodi sa *biti na putu spasenja*. Ovdje bismo mogli pitati: *biti na putu spasenja* znači li isto što i *spasavati se*?

Pogledajmo još jednu rečenicu!

Mt 7, 3 glasi:

u G:	u R1 i R2:
Zašto <i>vidiš</i> trun u oku svoga brata, a ne zapazaš grede u svom oku?	Što <i>imaš gledati</i> trun u oku svoga brata, a grede u svom oku ne zapazaš!

R3 ima *brvna* mjesto *grede*.

Šarić prevodi: Što *vidiš* trun u oku svoga brata, a brvna u svojem oku ne osjećaš? Zagoda: A zašto *vidiš* trun u oku svoga brata, a grede u oku svome ne vidiš?

Grčki: *Ti de blepcis to karfos en to oftalmo tu adelu su...*

Usporedio sam desetak raznih prijevoda, svi imaju upitnu rečenicu. »26« ne bilježi, da bi ijedan od dvadeset i šest prijevoda prevodio afirmativno. Iz toga je opravdano zaključiti, da svi prevode upitnom rečenicom. Jedini Rupčić ima uskličnu rečenicu.

Bible de Jér.: »*Qu'as-tu à regarder la paille qui est dans l'oeil de ton frère?*« Iako držim, da bi prijevod u francuskome trebao glasiti: »*qu'as-tu à voir*«, a ne »*qu'as-tu à regarder*«, ipak su oba načina izražavanja posve u duhu franouskoga jezika. Može li se reći, da je: »što *imaš gledati*« u duhu hrvatskoga jezika? Meni se čini, da izraz *što imaš gledati* znači *tražiti*. Ako mu je to značenje u R2, onda je, držim, kriv prijevod, jer glagol *blepo* nema toga značenja prema Bauerovu rječniku, koji je još uvijek najbolji rječnik za Novi Zavjet; ikud i kamo najbolji.

Zerwick ovdje prevodi dobro: *cur vides?* Interesantno, ovdje Zerwick zaboravlja spomenuti, kako običava, da je *blepeis* indikativ prezenta, koji izražava trajnu radnju.

Držim, da Isus kaže: »zašto *vidiš?*«, a ne »zašto *gledaš?*«, jer se može gledati, a ne vidjeti, kako je očito iz Mt 13, 14. Tekst glasi u R2: »Dobro će gledati, a ipak sigurno neće vidjeti.«

Dj 8, 23 glasi:

u G:	u R1:	u R2:
Vidim, naime, da se nalaziš u »gorčini žuči« i »okovima nepravde«.	Vidim, naime, da se nalaziš u »gorkoj žuči« i »okovima nepravde«.	Vidim, naime, da si »otrovna žuč« i »bezbožni okovi«.

Grčki: *Eis gar helen pikrias kai syndesmon adikias horo se onta.*
R3 slijedi u svemu R2.

Različit je prijevod u R2 i G. Kako je došlo do prijevoda R2? Najprije je eliminirana, prekrížena riječ *eis*, koja u dijalektu *koine* često stoji mjesto *en*. Zašto je prekrížena? Zatim je riječi *pikria* dano novo, preneseno značenje: *otrov*. Adikia nije više *nepravda* nego *bezbožnost*, tako je došlo do *okova bezbožnosti*. To je sve prilično jasno. Manje je jasno, kako su *okovi bezbožnosti* postali *bezbožni okovi*. To o. Rupčić tumači u bilješci: »Otrovna (doslovno: gorka) žuč' (5 Mojs 29, 18) jest sličkovit izraz za poganski otrov lkoji ugrožava Veselu vijest i kršćanstvo, a 'bezbožni okovi' (Iz 58, 6.) su đavolsko sredstvo (usp. Dap 2, 24.) kojim sotona drži ljude u lancima i podvrgava ih pod svoju vlast.« Pogledamo li Dj 2, 24, ustanovit ćemo, da je tu riječ o *smrti*, a ne o đavlu ili sotoni. Osim toga, grčki tekst ne govori o *lancima* nego o *odinaí tu thanatu*. Držim, da je to nategnut i ishitren komentar.

Evo kako neki svjetski prijevodi prevode ovo mjesto:

Good News komentira: »For I see that you are full of bitter envy, and are a prisoner of sin.«; *Bible de Jér.*: »... car tu es, je le vols, dans l'amertumé du fiel et les liens d'iniquité.«; P. Rossano: »Ti vedo infatti, in fiere amaro e in lacci d'iniquità.« Rossano je dosta blizak momu prijevodu. Njegov je komentar jednostavan, prirodan, jasan: nameće se bez nametanja. Glasi: »Due immagini bibliche servono a delineare la situazione spirituale di Simone: *il fiere*, simbolo per gli antichi della perversità; e *il laccio*, con cui l'iniquità ne avvolge il cuore.«

»Ti si... 'bezbožni okovi'«. To mi se čini neprirodno i izvještačeno.

Već me iznenaduje, da o. Rupčić tuđe komentare unosi u prijevod, kao da su sastavni dio teksta. Zerwick kaže — *Graecitas* p. 103 — da indikativ prezenta u apodozi pogodbenih rečenica, kojih protaza počinje sa *ean* i konjunktivom, ne znači uvijek »conditionem universalem.« Piše doslovno: »Hoc praesens non necessario indicat universalitatem (conditionis), potest enim stare aut pro futuro aut explicari per breviloquentiam, vera scil. apodosis tacita, e. g. Io 8, 31: *Ean hymeis meneite en to logo to emo, alethos mathetai mu este...* 'si manseritis in sermone meo (*ostendetis quod*) vere discipuli mei estis', vel I Io 1, 9: *Ean homologomen tas hamartias hemon, pistos estin kai dikaios hina afe hemin...* 'si confiteamur peccata nostra (*remittet nobis, etenim*) fidelis est et iustus, ut remittat nobis...' Cf Mc 1, 40; Io 19, 12.«

Držim, da je iz formuliranja ovih misli očito, da Zerwick izrazima *ostendetis quod et remittet nobis, etenim* izriče ono, što on misli, da se podrazumijeva i što je prešućeno u originalu. Zerwick dopušta, da se obje rečenice mogu prevesti i bez njegovih umetaka: futurum glagola u apodozama. Osim toga, Zerwick sugerira samo jednu od mogućih nadopuna. Mogao je on ili netko drugi, tko dijeli njegove poglede na ovo pitanje, mirne duše napisati »convincetis omnem animam viventem quod« mjesto *ostendetis quod*; »liberabit nos a peccatis nostris, quia« mjesto *remittet nobis, etenim*.

O. Rupčić unosi u tekst prijevoda Zerwickovo razjašnjenje grčke konstrukcije. Tako Iv 8, 31. glasi u R2: »Ako ustrajete u mojoj nauci, (pokazat ćete) da ste uistinu moji učenici.« A 1 Iv 1, 9 glasi: »Ako priznajemo svoje grijehе, (oprostit će nam, jer) je vjeran i pravedan, tako da nam oprostи grijehе...«

R3 ovako ispravlja R2: »Ako ustrajete u mojoj nauci, uistinu ste moji učenici.« Držim, da je trebalo izbaciti umetak *pokazat ćete*, a isto tako držim, da je trebalo prevesti drugi dio rečenice: uistinu *ćete biti* moji učenici. Ustrajanjem se dokazuje, da je netko zbilja učenik. Present ima vrlo često futursko značenje.

A 1 Iv 1, 9. glasi u R3: »Ako priznajemo svoje grijehе, vjeran je on i pravedan: oprostit će nam grijehе.« Mislim, da je R3 pametno postupio, kada je izbacio Zerwickov komentar, koji ne spada u tekst i koji je uzrokom, da je rečenica u R2 vrlo hrapavo oblikovana. Već sam rekao, kako sam ja preveo Iv 8, 31, kada sam napisao, da bi ga trebalo prevesti: uistinu *ćete biti* moji učenici. A 1 Iv 1, 9. glasi u momе prijevodu kao u R3; samo rečenica »vjeran je on i pravedan« glasi u momе prijevodu: »on je vjeran i pravedan«.

Iako je gotovo suvišno, ipak citiram nekoliko velikih prijevoda, da se vidi, da u njima nema Zerwickova komentara. P. Rossano: »Se perseverate nella mia parola, sarete davvero miei discepoli.« *Bible de Jér.*: »Si vous demeurez dans ma parole, vous serez vraiment mes disciples.« *Good News*: »If you obey my teaching you are really my disciples.«

Naravno, ni u 1 Iv 1, 9. nema nikakvih umetaka u svjetskim prijevodima.

Zerwick veli, da u Iv 19, 12. dolazi ista vrsta rečenice kao i u ovim dvama odlomcima. Grčki: *Ean tuton apolyses, uk ei filou tu Kaisaros*. Time Zerwick sugerira, da bi rečenicu trebalo prevesti: Ako ovoga oslobodiš, (pokazat ćeš) da nisi prijatelj canu. Ovdje R2 nije slijedio Zerwicka.

Rim 7, 1—5 glasi:

u G:

Zar ne znate, braćo — govorim poznavateljima Zakona — da zakon obvezuje čovjeka, samo dok je živ. Tako, udata žena zakonom je vezana za muža, dok ovaj živi. Ali ako joj umre muž, slobodna je od zakona, koji ju je vezao za muža. Prema tome, ako postane ženom drugoga, dok njezin muž živi, *zvat* će se preljubnica; ali ako joj muž umre, slobodna je od zakona, te ne biva preljubnicom, ako postane ženom drugoga muža. *Tako* ste i vi, braćo moja,

u R2:

Zar ne znate, braćo — govorim, naime, poznavateljima Zakona — da zakon obvezuje čovjeka samo dok je živ? Tako udata žena zakonom je vezana za muža dok ovaj živi. Ali ako joj umre muž, slobodna je od zakona koji ju je vezao za muža. Prema tome, ako postane ženom drugoga, dok njezin muž živi, *bit* će preljubnica; ali ako joj muž umre, slobodna je od zakona *tako* da ne biva preljubnicom ako postane ženom drugoga muža. *Stoga* ste i vi,

umrli Zakonu, zahvaljujući Kristovu tijelu, da pripadnete drugomu — onomu, koji uskrsnu od mrtvih — da donesemo rod za Boga. Kad smo bili u tijelu, griješne su strasti, koje je Zakon raspaljivao, djelovale u našim udovima, da bi rodile smrtonosnim rodom. Ali sada smo slobodni od Zakona, jer umrijesmo onomu, što nas je držalo u ropstvu, te možemo služiti u novome duhu, a ne u starome slovu.

braćo moja, umrli Zakonu po Kristovu tijelu tako da pripadnete drugomu — onomu koji uskrsnu od mrtvih — da donesemo rod za Boga. Zaista, dok smo bili u zemaljskoj naravi, grešne su strasti, koje Zakon čini djelatnima, djelovale u našim udovima tako da su donosile rod za smrt. Sad, međutim, umrijevši onomu koji nas je držao u ropstvu, postali smo slobodni od Zakona tako da služimo u novom duhu, a ne u starom slovu.

Usporede li se ovi tekstovi, lako će se ustanoviti, da nema velikih promjena u prva tri retka ovoga odlomka. U drugim recima ima nešto promjena.

U prijevodu R2 dolazi tako pet puta; samo je jedan na mjestu, ostali su suvišni i nepotrebni. Moj »Tako ste li vi...« o. Rupčić mijenja u »Stoga ste i vi...«. Oba su značenja moguća. Mislim, da ipak stoga nije ovdje na mjestu. *Bible de Jér.*: »Ainsi, mes frères...«; *Good News*: »That is the way it is with you...«; *The New English Bible*: »So you, my friends,...«. Pavao navodi primjer i usporedbu, zato je prirodnije tako nego stoga.

Ostavimo li po strani izraz zemaljska narav — o njemu je riječ na drugome mjestu — jedina malo važnija promjena bila bi: »strasti koje Zakon čini djelatnima«. To sam ja preveo: »strasti, koje je Zakon raspaljivao«. Prijevod u R2 je doslovniji, ropskiiji i zato, držim, manje hrvatski od moga. Osim toga, meni se čini, da je strast »djelatna« po definiciji. *Bible de Jér.*: »les passions ... qui se servent de la Loi...«; *Good News*: »... the desires ... stirred up by the Law...«; *The New English Bible*: »... passions, evoked by the Law...« Zerwick: »quae per legem efficaces fiunt«.

R2 prevodi grčki izvornik, koji glasi: *nyni de katergethemen apo tu nomu, apothanontes en ho kateihometa*: »Sad, međutim, umrijevši onomu koji nas je držao u ropstvu, postali smo slobodni od Zakona.« Koliko mi je poznato, nitko ne prevodi *onomu, koji*, nego *onomu, što*. Zerwick kaže, da bi iza *apothanontes* trebalo nadodati *auto* (to jest *nomo*); prema tome *en ho* bi se odnosilo na Zakon. Tko je onaj »komi nas je držao u ropstvu«? *Good News*: »Now, however, we are free from the Law, because we died to that which once held us prisoners.«; *Bible de Jér.*: »... étant morts à ce qui nous tenait prisonniers...«

Od svih promjena, što ih je o. Rupčić napravio u ovome odlomku, samo jednu smatram promjenom na bolje, i to: »bit će preljubnica« mjesto moga: »zvat će se preljubnicom«.

Iako bih mogao — a možda i trebao — navesti još mnogo mjesta iz R2 i R3, u kojima jezik po mome mišljenju nije na visini, ipak ću završiti, jer se članak odveć oduljio. U zaključku navodim dva pasusa: jedan, u kome o. Rupčić nije gotovo ništa mijenjao; drugi, u kome gotovo ništa nije ostalo od moga prijevoda: 1 Iv 1, 1—4; Heb 12, 14—17.

1 Iv 1, 1—4 glasi:

u G: Što bijaše od početka, što smo čuli, što smo svojim očima vidjeli, što smo promatrali i što su naše ruke opipale o Riječi života — da, Život se očitovao, mi smo ga vidjeli, i svjedočimo za nju i navješćujemo vam vječni Život, koji bijaše kod Oca i koji se nama očitovao — što smo vidjeli i čuli, to navješćujemo i vama, da i vi imate s nama zajednicu, a naša je zajednica s Ocem i njegovim Sinom Isusom Kristom. I mi vam ovo pišemo, da naša radost bude potpuna.

R1 slijedi doslovno moj prijevod.

R2 izbacio je samo i na početku zadnje rečenice.

R3 ima *zajedništvo* mjesto moga izraza *zajednica*. Držim, da je *zajedništvo* bolje od *zajednica*.

Heb 12, 14—17 glasi:

u G:

Težite za mirom sa svima i za svetošću, bez koje nitko ne će vidjeti Gospodina! Pazite, da tko ne ostane bez milosti Božje, da se »ne pomladi koji korijen gorčine« i da ne unese zabunu i ne zarazi mnoge; da nitko ne postane bludnik ili bezbožnik poput Ezava, koji je za jedno jelo prodao prava svoga prvorođstva! Bez sumnje znate, da je bio odbačen, kad je kasnije htio dobiti blagoslov, jer nije uslijedila promjena očeve odluke, iako ju je sa suzama tražio.

u R1:

Težite za mirom sa svima i za svetošću, bez koje nitko ne će vidjeti Gospodina. *Budno* pazite, da tko ne ostane bez milosti Božje, da »ne proklanja koji goraki korijen«, i da ne unese zabunu i ne zarazi *čitavo mnoštvo*. *Budno* pazite, da nitko ne postane bludnik ili bezbožnik poput Ezava, koji je za jedno jelo prodao prava svoga prvorođstva! Bez sumnje znate, da je bio odbačen, kad je kasnije htio dobiti blagoslov, jer nije našao mogućnosti za promjenu (očeve) odluke, iako ju je sa suzama tražio.

Isto mjesto glasi u R2:

U savezu sa svima težite za spasenjem i za posvećenjem, bez kojega nitko neće vidjeti Gospodina. *Budno* pazite da tko ne ostane bez milosti Božje, da 'ne proklanja koji goraki korijen' i da ne unese zabunu i ne zarazi *cijelo mnoštvo*! *Budno* pazite da tko ne postane bludnik ili bezbožnik poput Ezava koji za jedno *jedino* jelo 'prodade prava' svoga 'prvorođstva'! Znamo, naime, da je kasnije, kad je htio dobiti blagoslov, bio odbačen, jer nije našao mogućnosti za promjenu odluke, iako ju je sa suzama tražio.

R3 doslovno kao R2, osim što zapostavlja *svoga* pa piše: *prvorodstva svoga* mjesto *svoga prvorodstva*.

P. Rossano prevodi ovo mjesto: *Cercate con tutti la pace e la santificazione, senza la quale nessuno vedrà mai il Signore; vigilando che nessuno venga meno alla grazia di Dio; che no spunti e cresca alcuna radice velenosa e molti vengano infettati da essa; che non vi sia nessun impudico o profano, come Esaù, che in cambio di uno solo cibo vendette la sua primogenitura. E sapete che in seguito, quando volle ereditare la benedizione, fu riprovato, perché no trovò possibilità di pentimento, sebbene la richiedesse tra le lagrime.*

Promotrimo malo podrobnije prijevod u R2 i R3.

Rečenici: »U savezu sa svima težite za spasenjem« u grčkome odgovara: *Eirenen diokete meta panton*. To Vulgata prevodi doslovno i po mome mišljenju vrlo dobro: »Pacem sequimini cum omnibus.«

Kako je došlo do prijevoda R2 i R3?

Mir — *eirene* — pretvoren je u *spasenje*, kako je rečeno u bilješci: »za *spasenjem* doslovno za *mirom*.« Prema drugoj bilješci — Lk 2, 14 —: »*šalom* je podloga za *eirene*: u hebrejskom to označuje puninu svih dobara.« Usprikos ovom tumačenju riječi *eirene* R2 je ostavio u prijevodu — Lk 2, 14 — *mir*. Ovdje ju je proglasio *spasenjem*. Zašto? *Meta panton* = *cum omnibus* = preveo je »u savezu sa svima«. Prijevod dosta nategnut, ali moguć.

Držim, da prijevod: »U savezu sa svima težite za spasenjem« nije u skladu s Pavlovim pogledima na to pitanje i da se protivi osnovnim zasadama poslanice Hebrejima i cilju, za kojim ide poslanica. Pavao želi, da kršćani žive u *miru* sa svima — Rim 12, 8 — ali traži, da ne budu »suveznici s nevjernicima« (2 Kor 6, 14). Ima ljudi, s kojima Pavao ne dopušta ni jesti (1 Kor 5, 11). Piše Filipljanima — 3, 2: »Čuvajte se pasa... čuvajte se krivoobrezanih!« Naravno, s takvima nije moguć savez, posebno savez, da se postigne spasenje, koje saveznici ne traže.

Zato bi bilo bolje, držim, da je o. Rupčić ostao pri uobičajenom prijevodu ovoga mjesta. *Bible de Jér.*: »Recherchez la paix avec tous«; *Good News*: »Try to be at peace with all men«; Ricciotti: »Andad en paz con todos«; »26«: svi imaju *mir*, a nijedan ne spominje *savez*.

Budno pazite! Ovaj izraz R2 upotrebljava dva puta u ovome odlomku, iako u originalu stoji samo jedamput, na početku 13. relikta. To je sitnica. U grčkome stoji glagol: *episkopeite*. Bauer kaže, da znači: *schauen auf, achtgeben, aufpassen*. Zerwick drži, da glagol znači: *attente inspicio, mente perpendo*. Po svoj prilici prefiks *epi* u glagolu *episkopein* pojačava značenje korijena, komu je nadodan. Da li u tolikoj mjeri, da bi se moglo prevesti *budno* (pazite), nije lako reći. Mislim, da je očito, da R2 zavisi o Zerwicku. Recimo, da Zerwick ima pravo, kada piše *attente inspicio*. Nije mi jasno, zašto o. Rupčić kaže *budno pazite*. Meni se čini, da bi bilo hrvatskije reći: *pomno* pazite. Tako je i u Zerwicka: *attente*.

Hoi polloi prevedeno je u R2 i R3: cijelo mnoštvo. Možda može i tako. Ako se ne varam, ovo je jedini put u N. Zavjetu, da je *hoi polloi* preveden sa *cijelo mnoštvo*.

* * *

O. Škrinjar posvetio je nekoliko redaka izrazima u R2, koji se njemu ne sviđaju. Između drugih stvari predlaže, da se riječ *diatheke* prevede sa *savez*, a ne sa *zavjet*, kako se do sada prevodilo. Ja se ne bih složio s njim u ovome konkretnom slučaju. Prema njegovim drugim sugestijama ne želim ovom zgodom zauzeti nikakvo stanovište: to ne spada na me. Ali se temeljito slažem s njegovom sugestijom, da bi bilo bolje Fil 2, 11 riječ *Kyrios* prevesti sa *Gospodin* nego sa *Gospodar*. O. Škrinjar kaže: »U znamenitoj vjeroispovijesnoj formuli Fil 2, 11 čitam prijevod: 'Gospodar je Isus Krist'. Original ima naziv *Kyrios*, u kojem je sv. Pavao osjećao izraženo božanstvo Kristovo. U nazivu *Gospodar* ja ga manje osjećam. Zato sam više za formulu: 'Gospod(in) je Isus Krist.'«

Grčki original veli: *hoti Kyrios Iesus Hristos*.

Ja sam preveo: »Isus Krist je *Gospodin*.« R1 ima: »da je Isus Krist *Gospodin*.« R2 i R3 imaju: »*Gospodar* je Isus Krist.« U ovoj je rečenici, tako držim, *Iesus Hristos* subjekt, a *Kyrios* je predikat, ikako to — ovdje opravdano — veli Zerwick: »*Kyrios* praedicatum (emphatice ante-positum).« Zato bi trebalo, čini se, formulirati rečenicu, kako sam je ja formulirao: Isus Krist je *Gospodin*. *Bible de Jér.* prevodi u tome smislu: »(et que toute la langue proclame) de Jésus Christ, qu'il est SEIGN-EUR...«; *The New English Bible*: »Jesus Christ is Lord.«; *Good News*: »... that Jesus Christ is the Lord.« Ova formula, koju susrećemo u sv. Pavla, jest nucleus, jezgra kršćanske vjere u Krista. »C'est la profession de foi essentielle — veli *Bible de Jér.* u bilješci — au Christianisme.« Iz nje su nastali članci vjere o Kristu, koji su poslije formulirani i ušli u *Vjerovanja*. A mi smo uvijek molili — a tako ćemo moliti i ubuduće — »Vjerujem... u Isusa Krista... *Gospodina* našega.«

Toliko o tome. Držim, da bi i na nekim drugim mjestima R2 dobro učinio, ako bi usvojio izraz *Gospodin* mjesto *Gospodar*. Npr.: Mt 4, 7. 10. i paralelni tekst u Luke.

U R2 i R3 ima još izraza, kojih o. Škrinjar ne spominje, a koji po mome mišljenju nisu najsretniji. Spomenut ću samo jedan, iako ih ima priličan broj. Grčku riječ *hilasmos*, koja prema Bauerovu rječniku znači: *Suehnung*, *Versoehmung*, *Suehnopfer*, a koju smo do sada prevodili sa *pomirbena žrtva* — Šarić: *pomirna žrtva* — o. Rupčić prevodi sa *okajna žrtva* 1 Iv 2, 2; 4, 10. Riječ dolazi samo na ta dva mjesta u Novome Zavjetu.

1 Iv 4, 10 glasi:

u G:

U ovome stoji ljubav: Nismo mi ljubili Boga, nego je on ljubio nas i poslao svoga Sina kao pomirbenu žrtvu za naše grijehе.

u R2:

U ovome se sastoji ljubav: nismo mi ljubili Boga, nego je on ljubio nas i poslao svoga Sina kao *okajnu žrtvu* za naše grijehе.

Kalko se vidi, o. Rupčić nije gotovo ništa izmijenio u mome prijevodu ove rečenice; samo dvije riječi. Ne mislim, da je bolje reći *sastoji* nego *stoji*. A što se tiče izraza *okajna žrtva*, uvjerem sam, da je na štetu prijevoda. Čini mi se, da su se u tome složili sa mnom i zagrebački biblijski stručnjaci: odbacili su izraz *okajna žrtva* pa stavili *žrtva pomirnica*. To su isto učinili i u 1 Iv 2, 2.

* * *

Neki suvremeni prevodioci nastoje novozavjetne izraze: *sarks*, *pneuma*, *soma*, *psyhe* prevesti novim terminima, bliskim našim suvremenicima i njihovu načinu izražavanja.

Tako *Good News* prevodi Iv 1, 14: »The Word became a human being and lived among us.« J. B. Phillips — »*The New Testament in modern English*«, New York, 1965 — prevodi isto mjesto: »So, the word of God became a human being and lived among us.«

Tomu se nastojanju pridružio i o. Rupčić u 2. izdanju prijevoda, o kome je riječ. Iv 1, 14 glasi u R2: »I Riječ je postala čovjekom i nastala se među nama.« Moj prijevod glasi: »I Riječ je postala tijelom i stanovala među nama.« Grčki: *Kai ho Logos sarks egeneto kai eskenosen en hemin.*

Fil 1, 18b—20 glasi:

u G:

I tomu se veselim, a veselit ću se i ubuduće, jer znam, da će mi ovo prema mojoj vrućoj želji i nadi fizići na spasenje vašom molitvom i pomoću Duh Isusa Krista, budući da me ništa ne će smesti, već ću posve smjelo — sada kao i uvijek — proslaviti Krista *svojim* tijelom, bilo da živim, bilo da umrem.

u R2:

I tomu se veselim. *Štoviše*, *ustrajat* ću u veselju (zbog toga) jer znam da »će mi ovo fizići na oslobodjenje« zahvaljujući vašoj molitvi *zbog koje* mi Duh Isusa Krista daje potrebnu pomoć. Takva je moja željno očekivana nada: ništa me neće smesti; sačuvat ću, naprotiv, potpuno pouzdanje — i sada kao i uvijek — proslaviti će se Krist u *mojoj osobi*, bilo da živim, bilo da umrem.

Po mome mišljenju R2 govori u ovome odlomku *svojim* jezikom, *tudim* sv. Pavlu. *Štoviše* je deplasirano, nije na mjestu; grčki *alla*. Ne držim, da je ljepše reći: *ustrajat* ću u veselju nego *veselit* ću se i ubuduće. Izraz »(zbog toga)« je suvišan, a nije jasno, na što se odnosi. U grčkome imamo samo tri riječi: *alla kai hairesonai*. To u doslovnome prijevodu Vulgate glasi: *sed et gaudebo*. Nije mi jasno, da li je izraz »željno očekivana nada« u duhu hrvatskoga jezika. Nadalje, nije moguće uočiti, na što se odnosi rečenica: »Takva je moja željno očekivana nada«; na ono, što prethodi ili na ono, što slijedi. Riječ *takva* upućuje na ono, što je prije rečeno, a dvotočka na ono, što slijedi. Ako o. Rupčić veže nadu s onim, što slijedi iza dvotočke, bilo bi bolje, da je napisao: *Ovakva* je . . . ili *ovo* je . . . Rečenici: »sačuvat ću, naprotiv, potpuno pouzdanje« u grčkome odgovara: *all'en pase paresia*, a u Vulgati: *sed in omni fiducia*. Na-

ravno, *sačuvati* je suvišan umetak. Zbog koje (molitve) krivo je prevedeno: time se daje druga orijentacija Pavlovoj misli. Jednu je rečenicu o. Rupčić preveo pasivom, kako je i u originalu, a ja aktivom, jer sam držao — i držim — da je to više u duhu hrvatskoga jezika. Grčki izraz *en somati mu* ja sam preveo: *svojim tijelom*, a R2 prevodi: *u mojoj osobi*.

The New English Bible — New Testament — New York, 1961 prevodi ovaj odlomak: Yes, I rejoice and I will, knowing well that the issue of it all will be my deliverance, because you are praying for me and the Spirit of Jesus Christ is given me for support. For, as I passionately hope, I shall have no cause to be ashamed but shall speak so boldly that now as always the greatness of Christ will shine out clearly in my person, whether through my life or through my death.

Ovdje sam citirao »*The New English Bible*«, na kojoj je radilo 13 godina — i to samo na prijevodu N. Zavjeta — mnogo biblijskih stručnjaka i prvorazrednih poznavalaca engleskoga jezika. Kada je objelodanjen NEW TESTAMENT osvojio je i zanio mnoge čitatelje. Knjiga je postala bestseller u anglosaskom svijetu. Ali nije trebalo dugo vremena, da se osjeti i uvidi, da taj prijevod usprkos briljantnosti jezika znači promašaj; nedostaje mu dostojanstvo jednostavnosti i izražajna snaga nebraženosti, koja ima svoju ljepotu, što se naspline u sjaju briljantnih fraza. Tko čita grčki i engleski, lako će uočiti, u čemu se razlikuju original i prijevod.

Heb 13, 3 glasi:

u G:

Sjećajte se sužanja kao da ste i sami zaslužjeni; zlostavljanih, kao da ste sami u njihovu tijelu.

u R2:

Sjećajte se sužanja kao da ste zajedno s njima bačeni u okove; zlostavljanih kao da i sami živite u zemaljskom svijetu.

Grčki: *mimneskesthe ton desmion hos syndedemenoi, ton kakuhumenon hos kai autoi ontes en somati*.

Riječ *syndedemenoi* R2 prevodi: »zajedno s njima bačeni u okove«. Izraz *ontes en somati* prilično je nejasan u ovome sklopu, zato ga vrlo različito prevode. J. B. Phillips: »as if you shared their pain«; *Good News*: »as though you were suffering as they are«; P. Rossano: »essendo voi pure in un corpo«; *The New English Bible*: »for you like them are still in the world«; *Bible de Jér.*: *comme étant vous aussi dans un corps*«. Najneprirodniji mi se čini prijevod u R2: »kao da i sami živite u zemaljskom svijetu«. Pa gdje oni žive, alko ne u zemaljskom svijetu?

Ef 2, 3 glasi:

u G:

... među kojima smo nekoć i mi svi živjeli, u našim tjelesnim požudama, vršeći volju tijela i zlih želja, i bili po naravi djeca srdžbe kao i ostali.

u R2:

Među ovima smo nekoć i mi svi živjeli s našim zemaljskim nagnućima. Činili smo što je tražilo naše zemaljsko biće i naše samovoljno mišljenje, i bili od naravi djeca srdžbe kao i ostali.

Grčki: ... en hois kai hemeis pantos anestrafemen pote en tais epithymiais tes sarkos hemon, poiuntes ta thelemata tes sarkos kai dia-noion, kai emetha tekna fysei orges hos kai hoi loipoi.

Gal 5, 16—17 glasi:

u G:

Međutim, velim vam: Živite prema duhu, pa ne ćete ugadati požudama tijela, jer su čežnje tijela protivne čežnjama duha, a čežnje duha protivne čežnjama tijela.

u R2:

A velim: živite po Duhu pa sigurno nećete ugadati požudi zemaljske naravi. Zemaljska, naime, narav žudi protiv duha, a duh protiv zemaljske naravi.

Grčki: Lego de, pneumatati penipateite kai epithymian sarkos u me telesete, he gar sarks epithymeī kata tu pneumatōs, to de pneuma kata tes sarkos.

Ovdje je na mjestu napomenuti, da sv. Pavao poznaje riječ narav, kako je očito iz malo prije citiranog odlomka — Ef 2, 3 — fysei tekna orges. O. Rupčić piše — Rim 7, 5 bilješka —: »Sarks nije tijelo u našem smislu. Prema Pavlu ne stoji u suprotnosti jedno prema drugomu tijelo i duša, nego sarks — a to je tijelo i duša — i Duh (pneuma).« Analiziramo li Gal 5, 16—17 u svjetlu ove tvrdnje, nameću nam se neka pitanja: Što se suprotstavlja jedno drugomu? Zemaljska narav i Duh? Ili zemaljska narav i duh? Prema prijevodu R2 treba reći, da se protivne jedno drugomu zemaljska narav i duh. Bi li se iz toga smjelo zaključiti, da duh nije sastavni dio zemaljske naravi, i da postoji zemaljska (ljudska) narav bez duha? Temeljito sumnjam u postojanje naravi te vrste.

Držim, da sv. Pavao ne povlači britko i osječeno demarkacione linije između termina: sarks, pneuma, soma, psyhe, kako to o. Rupčić sugerira gornjim navodom. Kako vlada interferencija i redundancija života između stvarnosti izraženih spomenutim terminima, tako i ti termini, posebno pneuma, nemaju uvijek jedno te isto značenje. Pneuma katkad znači Duh (Sveti), katkad ljudsku dušu s više ili manje »mesnatosti« (sarks). Tako čitamo u Mt 26, 41: »Duh (pneuma) je spreman, ali je tijelo (sarks) slabo.« Ovdje je antiteza između pneuma i sarks. Držim, da ovdje Isus ne suprotstavlja Duha Svetoga ljudskoj naravi, nego dva elementa, dvije tendencije u jednome te istome čovjeku. Dosta je pročitati u originalu 1. redak 7. poglavlja 2 Kor, da se vidi, kako je krhka i paučinasta Rupčićeva teza, da Pavao suprotstavlja sarks i pneuma jedno drugomu.

Redak glasi u grčkomu: Tautas un ehontes tas epangeleias, agapetoi, katharisomen heautus apo pantos molismu sarkos kai pneumatōs. To glasi u R2: »Budući da imamo ova obećanja, očistimo se, ljubljeni, od svake tjelesne i duševne ljage.« Kada bi riječ pneuma značila Duh, zar bi Pavao govorio o ljazi Duha? Ako li pneuma ne znači Duh nego duh, onda sarks ne uključuje u sebi dušu i tijelo, kako tvrdi o. Rupčić.

Često novi termini, kojima se služi o. Rupčić, nisu ni za dlaku jasniji od starih i tradicijom posvećenih termina u hrvatskome jeziku. Tako Rim 7, 25b glasi u R2: »Prema tome, ja s obzirom na više ja služim

zakonu Božjem, a s obzirom na *niže ja* služim zakonu grijeha.« Ja sam to preveo: »Prema tome, ja sam po sebi *umom* služim zakonu Božjemu, a *tijelom* zakonu grijeha.« Bez sumnje, ima nejasnoće i neodređenosti u terminima *umom* i *tijelom*. Zato je razumljivo, da ih je o. Rupčić želio zamijeniti boljima. Ali, iako se *više ja* i *niže ja* često upotrebljavaju u učenim krugovima, ipak je i taj termin i nejasan i neodređen, možda više nego *um* i *tijelo*. Mogli bismo pitati: jesu li *više ja* i *niže ja* jedno te isto ja ili su dva različita ja? *Višemu ja* u grčkome odgovara *nus*, a *nižemu ja* odgovara riječ *sarks*. Uočavamo li bolje i jasnije ono, čime služimo zakonu grijeha, kada kažemo, da mu služimo *nižim ja*, nego kada kažemo, da mu služimo *tijelom*?

Ili termini *biće* i *bitak*. Jesu li oni jasni? Toliko su jasni, da ih o. Rupčić uzima promiscue, iako filozofi oštro razlikuju *biće* i *bitak*. Usp. 2 Kor 7, 5 i Gal 2, 20. U izvorniku na oba mjesta stoji *sarks*.

U jednoj te istoj rečenici — Rim 8, 3 — riječ *sarks* prevedena je u R2 jedamput sa *zemaljska narav*, a drugi put sa *biće*. U 2 Kor 4, 10—11. riječ *soma* prevedena je dva puta sa *zemaljska osoba*, a riječ *sarks* sa *čovjek*.

»Promotrimo malko — piše o. Škrinjar u spomenutom članku — drugi pojam novozavjetne teologije, onaj što ga osobito sv. Pavao tako često izražava riječju *sarks*. Da tu riječ nećemo prevoditi *meso*, to se razumije samo po sebi. Dosad smo prevodili *tijelo*. Drukčije RUPČIĆ. Za složeni izraz *sarks kai haima* (meso i krv) on se služi jednostavnim imenicom *čovjek*: 'jer to ti ne objavi čovjek' Mt 16, 17, 'misam se posavjetovao mi s jednim čovjekom' Gal 1, 16, 'naša borba nije protiv (slabog) čovjeka' Ef 6, 12... U Pavlovim poslanicama metnuo je RUPČIĆ za grčki *sarks* (odnosno pridjev *sarkinos*) *zemaljska narav* (Rim 7, 5; 8, 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 13; 2 Kor 10, 3; Gal 5, 13. 16. 17. 19.), *zemaljsko biće* (Rim 1, 14. 18; 8, 3; 1 Kor 3, 1; Gal 6, 8; Ef 2, 3; Kol 2, 13), *zemaljsko nagnuće* (Ef 2, 3), *ljudska narav* (Rim 1, 3; 6, 19); *ljudska slabost* (Gal 6, 12), *čovjek* (1 Kor 1, 29), *niže ja* (Rim 7, 25), *zemaljski čovjek* (1 Kor 5, 5) itd.

Neću da čitaocima dodijavam brojem citata. Jedno je jasno, da prema našem prevodiocu sv. Pavao riječju *sarks* izražava našu ljudsku, zemaljsku narav, a ne samo tijelo ukoliko je u suprotnosti s duhom, razumom. Da li ima RUPČIĆ krivo? Daleko od toga! On samo očituje svoje stručno znanje. On bistro razabire da antiteza, koju sv. Pavao podrazumijeva, nije tijelo/razum, već narav/nadnarav, zemaljsko/nebesko, ljudska bijeda/Bog. A što onda engleski, francuski, njemački prevodioci najvole ostati kod prijevoda *sarks* = flesh, chair, Fleisch? Zašto i ja naginjem, da se njima pridružim? Da li zato jer ih je mnogo? Nipošto! Može jedan imati pravo protiv mnogih, pače koji put protiv svih. Ali ja imam svoje razloge, koje iznosim ne polemično, nego kao u diskusiji. Više kad čujem »tijelo«, nego kad čujem »narav« »zemaljština« stvara se u meni slika nečega što je ljudsko, što je živo, što je moje, ali bijedno, puno zlih nagnuća. Nije više tako opasno da će izraz »tijelo« vjernici krivo razumjeti. Prošla su vremena grčke antiteze, dualizma *soma/nus*. Bilješke mogu čitaocima pomoći do adekvatnog shvaćanja. Ima korist i to

da Pavlovu riječ *sarks* ne prevodimo različito, već jednim stalnim terminom.«

Iako se citat već oduljio, ipak ćemo ga još produljiti. O. Škrinjar nastavlja: »Napokon, na neke poznatije Pavlove tekstove mi smo se već tako privikli da nam neobično zvuči prijevod: 'život koji sada provodim u zemaljskom bitku' Gal 2, 20, 'oni koji pripadaju Kristu Isusu razapeli su svoje zemaljsko biće' Gal 5, 24. Tako su nam neobični i prijevodi i grčke riječi *soma*: 'Ako duhom usmrćujete poticaje *zemaljske naravi*, živjet ćete' Rim 8, 13. 'Mi uvijek i svuda nosimo na svojoj *zemaljskoj osobi* Isusove smrtne patnje da se i život Isusov očituje na našoj *zemaljskoj osobi*' 2 Kor 4, 10. Druge slične prijevode riječi *soma* čitamo u Rim 6, 6. 12; 12, 1; 2 Kor 4, 11; 5, 10. Drugi razlog za to da zadržimo prijevod *sarks/soma* = *tijelo* može biti što sv. Pavao spominje u istoj prisposobi i udove (Rim 7, 23), i što se u antitezi pojavljuje također *nus* (razum), što RUPČIĆ prevodi »više ja« (Rim 7, 23. 25). Ali ipak sva čast našem prevodiocu! On radi kao pionir; samo pionirskim radom znanost napreduje.«

Reknem li, da o. Škrinjar hvali Rupčićeva nastojanja, koja on smatra pionirskim radom, i da u isto vrijeme zabacuje rezultate, do kojih su dovela ta nastojanja, mislim, da bih tako dosta dobro rezimirao misao o. Škrinjara. O. Škrinjar navodi nekoliko razloga, radi kojih bi trebalo ostati pri uobičajenom prevođenju riječi *sarks*, *pneuma* i *soma*. Ja bih sa svoje strane nadodao još samo jedan razlog, radi kojega bi, po mome mišljenju, trebalo ostati uz *tijelo*.

Tijelo — bilo da je u grčkome označeno sa *sarks*, bilo sa *soma* — ima presudnu ulogu u ekonomiji novozavjetnog spasenja, i to *sarks*, *caro*. Tijelo je bilo — i jest — sredstvo, kojim su ujedinjeni Bog i čovjek. Utjelovljenje znači novo stvorenje. U poslanici Hebrejima, koja ex professo raspravlja o Kristovu posredništvu između Boga i ljudi, o značenju i vrijednosti Kristove žrtve, stoji riječ: »Zato dolazeći na svijet Krist veli: 'Ni žrtve ni prinosa nisi htio, ali si mi dao *tijelo*'...«: *soma de katheriso moi* (Heb 10, 6). Naravno, nije govor o tijelu odijeljenom od duše, ali je naglasak na tijelu. Kristovo proslavljenje zbilo se na istoj razini: na razini tijela. Kako Boga nikada nitko nije vidio, bolji teolozi drže, da će se visio beatifica sastojati u »gledanju« Boga, kako se očituje i prelijeva u Kristovu uskrsnome i proslavljenome tijelu, s kojim se *tijelom* sjedinjujemo i u euharistiji. Ta nam perspektiva omogućuje da sagledamo dosta dobro ulogu tijela, gotovo bih rekao njegove mesnatosti, u našem otkupljenju. Velika je uloga tijela u kraljevstvu milosti. Sv. Pavao poznaje *duhovno* tijelo — 1 Kor 15, 44 — *soma pneumatikon*.

Po mome mišljenju treba ostati pri usvojenim izrazima sve dotle, dok se ne nađu, ne izgrade bolji i prikladniji termini od dosadašnjih. Tu je veliko polje rada za ljubitelje Novoga Zavjeta. Držim, da se pokušaj o. Rupčića, u sebi opravdan i hvalevrijedan, ne može usvojiti, jer još više komplicira samu stvar: unosi previše apstraktnih pojmova i daje premnogo različitih značenja jednoj te istoj riječi u originalu. To ga je katkada dovelo do čudna, ako ne i kriva prijevoda. Tako Gal 6, 12 glasi

u R2: »Svi koji žele ugoditi ljudskoj slabosti, ti bi vas htjeli prisiliti, da primite obrezanje...« Ja sam to preveo: »Svi, koji radi tjelesnih razloga žele, da budu dobro viđeni, ti vas sile, da se obrežete...« Grčki: Hosoi thelusin euprosopesai *en sarki*, hutoi ananikazusin hymas peritemnesthai... Čak ni oni prevodioci, koji *sarks* ne prevode sa *tijelo*, ne govore o *ljudskoj slabosti*. *The New English Bible*: »It is all those who want to make a fair outward and bodily show who are trying to force circumcision upon you...«, J. B. Phillips: »These men who are always urging you to be circumcised — what are they after? They want to present a pleasing front to the world...« *Bible de Jér.*: »Des gens désireux de faire bonne figure dans la chair, voilà ceux qui vous imposent la circoncision...« Kako je o. Rupčić *en sarki* preveo sa *ljudska slabost*, to je glagolu *euprosopeo* dao značenje, kojega on nema: *ugađati*. Bauer kaže, da glagol znači: ein gutes Aussehen haben, eine Rolle spielen.

Uostalom, činjenica, da je R3 zabacio ovaj pokušaj o. Rupčića, dostatno je rječita. Ako je to učinio o. Rupčić, onda je ta činjenica posebno rječita; ako su to učinili zagrebački biblijski stručnjaci, opet činjenica glasno govori.

* * *

Grčka riječ *arhon* katkada označuje pojedinog člana Velikog vijeća. To kaže i Bauer u svome rječniku. Uprkos tomu držim, da nije lijepo prevesti: »Narodni članovi Velikog vijeća i starješine!«, kako R2 prevodi Dj 4, 8: *arhontes tu lau kai presbyteroi*. To *Vulgata* prevodi: »Principes populi et seniorum.« Senator je član senata, ali tomu čovjeku kažemo: gospodine senatore, a ne: gospodine članu senata. Ako se baš ide za tim, da se zabaci uobičajeni hrvatski naziv, onda bi bilo prirodnije reći: narodni *vijećnici*, nego: narodni članovi Velikog vijeća.

Polazeći od osnovnog značenja riječi *Herrsher*, *Herr*, *Fuerst*, navedeno sam mjesto preveo, kako se i prije u nas prevodilo: »Narodni prvaci i starješine!« *Good News*: »Leaders of the people and elders«; *The New English Bible*: »Rulers of the people and elders«; *Bible de Jér.*: »Chefs du peuple et anciens«; »26«: »rulers... leaders...« Samo jedan — E. J. Goodspeed, ima: »Leaders of the people and members of council«.

Arhon, odnosno *arhontes* dolazi više puta u *Novome Zavjetu*. O. Rupčić ga je dosljedno, koliko sam mogao vidjeti, prevodio: *član Velikog vijeća*, odnosno: *članovi Velikog vijeća*.

Neke službene nazive iz rimske administracije do sada smo prevodili najbližim — odgovarajućim — hrvatskim nazivima. R2 je zadržao priličan broj izvornih termina: pretor, liktor, aziarh itd. Bez sumnje, to je redovito bliže izvorniku. Ali se i dalje može pitati, da li to znači poboljšanje prijevoda. Interesantno je upozoriti, da R2 pribraja gornjoj skupini termina i izraz *politarches* — Dj 17, 6 — pa ga ostavlja i u prijevodu. Još je interesantnije, da Lukin — Lk 6, 15 — termin *zelotes* — njim Luka prevodi aramejski izraz *kananaj* — ostavlja nepromijenjenim u hrvatskome prijevodu: »... i Šimuna, zvanog *zelota*«. Držim, da je R3 dobro učinio, kada je pohrvatio ta oba termina, pa imamo *glavar* (?) za *politarches*, a *revnitelj* za *zelotes*.

O. Škrinjar piše: »Prijeđimo sada na neke čudoredne pojmove! *Kala erga* prevodi naš prevodilac malone svuda *djela ljubavi*: Mt 5, 16; 26, 10; Mk 14, 6; 1 Tim 5, 10. 25; 6, 18; Tit 2, 14; 3, 8. 14. Bit će to drago onima koji u najnovije vrijeme propovijedaju etiku ljubavi i slobode. No RUP-ČIĆ ostaje i tu strog egzeget. Čitao je *Theol. Woerterbuch zum N. T.*, gdje se ex professo dokazuje da starorabinski izraz *dobra djela* znači *djela ljubavi* (3, 547—551). Pa tako je, čini mi se, više-manje i u hrvatskome jeziku. Zato bih ja dao prednost doslovnom prijevodu *dobra djela*, da se ne isključi dobro djelo koje nije baš formaliter djelo ljubavi.« U ovoj rečenici o. Škrinjara ima neki hiatus; više stvarni nego izražajni: nije izrekao, što je kanio reći.

Po momu mišljenju nije pitanje u tome, da li je prijevod nekome drag ili ne, nego u tome, da li je točan ili nije. Držim, da je opravdano reći, da sve ono, što ne biva iz ljubavi, nema u kršćanstvu moralne vrijednosti. Ali u prevođenju ne vodi nas naše stanovište: kušamo uočiti, kako su na tu stvar gledali pisci novozavjetnih knjiga i kako su je izrazili.

Držim, da se o. Rupčić češće udaljio od izvornika, da je suzio misli pojedinih pisaca, deformirao njihov način izražavanja, prevodeći istim izrazima različite termine izvornika. Bit će dosta, ne varam li se, navesti nekoliko primjera, da se dokaže ova tvrdnja.

Da bi se unijela u »udovički spisak« neka udovica, traže se određeni preduvjeti. Između drugih stvari sv. Pavao traži, da je »preporučuju — citiram R2 — njezina *djela ljubavi*, to jest, ako je djeću odgojila, ako je bila gostoljubiva, ako je prala noge svetima, ako je pomagala nevoljnima, ako se posvetila *svakoj vrsti djela ljubavi*.« Potertane riječi glase u grčkome: *en ergois kalois i en panti ergo agatho*. Te iste riječi glase u *Bible de Jér.*: »sa bonne conduite« i »toutes les formes de la bien-faisance«; u *Good News*: »good deeds« i »all kinds of good works«; u *The New English Bible*: »good deeds i »every opportunity of doing good«.

Svi navedeni prijevodi čuvaju različitost izvornih termina. Od sada bi Mt 5, 16 trebao glasiti: »Vaše svjetlo neka tako zasja pred ljudima da vide *vaša djela ljubavi* te slave vašega nebeskog Oca.« Potertane riječi glase u grčkome: *hymon ta kala erga*.

Usvojimo li kao ispravnu tvrdnju o. Rupčića — Mt 26, 10 bilješka —: »Židovi su dijelili dobra djela na 'milostinju' i 'djela ljubavi'. Među ova druga ubrajali su i pokapanje mrtvih, a smatrali su ih vrednijima od davanja milostinje«, mi tada ne bismo smjeli, tako držim, prevoditi izraze *kala erga* i *erga agatha* riječju *djela ljubavi*, jer taj izraz ima svoje značenje u hrvatskome jeziku, koje ne odgovara, osim formom, stvarnosti, koju je staro-rabinska egzegeza, da se poslužim izrazom o. Škrinjara, označivala tim terminom. Drugim riječima: žrtvovali bismo sadržaj formi, duh slovu, jer u hrvatskoj terminologiji mnoga dobra djela ne spadaju ni u *djela ljubavi* ni u *milostinju*. Pojam *dobro djelo* širi je u hrvatskome od *djela ljubavi* i *milostinje* zajedno. Ako je listinina navedena Rupčićeva tvrdnja, to nije bio slučaj kod Židova; kod njih su se ta dva pojma podudarala. Istina, i u hrvatskome bi se mogla proglasiti sva dobra djela

djelima ljubavi uključivši tu i milostinju. To bi se moglo, ali je stvarnost drukčija.

Koliko je ova Rupčićeva dioba krhka, samovoljna i nesigurna, vidi se dosta dobro iz toga, što ni on sam nije u tome dosljedan. Mt 5, 16 — taj smo tekst upravo citirali — glasi u R2 i R3: »Vaše svjetlo neka tako zasja pred ljudima da vide *vaša djela ljubavi* te slave vašeg nebeskog Oca.« A 1 Pet 2, 12. glasi u R2 i R3: »Vladajte se lijepo među poganima da bi u onome u čemu vas sada kleveću ikao zločince zbog *vaših dobrih djela*, kad ih promatraju, pomno hvalili Boga 'na dan pohođenja'.« Na prvome mjestu, držim, da bi trebalo hrvatski reći: »kad ih budu promatrali« mjesto: »kad ih promatraju«. To je rečeno en passant. Na drugome mjestu, laiko je ustanoviti, da u izvorniku stoji isti izraz: *ta kala erga* za *djela ljubavi* i *dobra djela* u R2. Očito je, da je misaoni kontekst isti, jer i Učitelj i učenik potiču na *kala erga*, da bi se tako hvalilo i slavio Bog. Osim toga, zašto bi Isus u Govoru na gori isključio »milostinju«, pa se ograničio na *djela ljubavi*, kad i »milostinja« rada slavljenjem Boga! Zato će i ubuduće, držim, trebati prevoditi, kako se i do sada prevodilo: »da vide *vaša dobra djela* i slave...«

Da zaključimo: na jednoj strani o. Rupčić prevodi *kala erga* i *erga agatha* istim izrazom *djela ljubavi*, a na drugoj strani isti izraz *kala erga* prevodi čas *djela ljubavi*, čas *dobra djela*.

Već je interesantno, da li R2 i R3 riječ *pomno* vežu s glagolom hvaliti. Pišu: »... da bi kad ih promatraju, *pomno hvalili* Boga...« Grčki: *Hina... doksasosin*. Ali glagol, koji dolazi u izvorniku neposredno ispred *doksasosin*, glasi: *epopteuontes*. Zerwick — »Analysis« *ad hunc locum* — kaže: »... *epopteuo* sum *epoptes*, spectator, *attente* observo«. Odatle je očito, kako je došlo do »*pomno hvalili*«. Držim, da je u R2 ta pogreška nastala nepažnjom. A u R3?

* * *

O. Rupčić je nastojao upozoriti na sve citate iz drugih svetopisamskih knjiga. Tih citata ili reminiscencija ima vrlo mnogo u nekim novozavjetnim knjigama, posebno u Ivanovu Otkrivenju. Kako su starozavjetni tekstovi stavljeni često u usta raznih osoba, o. Rupčić upotrebljava navodne znakove u navodnim znakovima: »' '«, zato čitanje prijevoda na mjestima postaje teškim, ako ne i neprobavljivim. O. Duda u svome uvodu u Otkrivenje piše: »U Otkrivenju je utkano više od pola tisuće biblijskih citata, osobito iz klasičnih knjiga Biblije: Postanka, Izlaska i Zaharije. U našem tekstu svi su ti navodi posebno označeni, što doduše otežava čitanje (Potertao: GR), ali pokazuje biblijsku zasićenost Otkrivenja SZ-om.«

Neki svjetski prijevodi pišu *supstancijalnije* navode iz starozavjetnih knjiga kurzivnim slovima, da izbjegnu prenačičkanosti prijevoda. Otkrivenje je u Rupčićevu prijevodu toliko prenatrpano navodnim znakovima, da se prevodilac često zabunio. Usp. Otk 18, 19. u R2.

Da se tekst dobro prevede, nije potrebno znati, da li je neka riječ ili rečenica u njemu citat iz druge knjige. Sravnjivanje tekstova je dugotrajan, dosadan i redovito nekoristan posao, posebno kada se pretvori

u cjepidlačenje. Možda je o. Rupčić točno odredio, što je citat, a što nije u pojedinim rečenicama. To nisam ni pokušao provjeriti. Ali listajući, dosta ležerno, R2 i neke druge prijevode, zapazio sam, da se uvelike razlikuju u toj stvari. Ovdje je na mjestu napomenuti, da R3 u *Magnificatu* ne vodi računa o citatima. Bilo ih je zbilja previše u R2. R3 ih je izbacio sve, osim jednoga: »blaženom zvati« Lk 1, 48. Čitatelj se pita: zašto je ovaj — jedan jedini — privilegiran? *Bible de Jér.*, u kojoj *Magnificat* formalno vrvi citatima, ne smatra citatom izraz *blaženom zvati*.

U *Benedictus* i u *Nunc dimittis* R3 ne označuje u tekstu nijedne riječi ili rečenice kao citat, iako u bilješkama kaže, da su oba odlomka gusto protkana citatima iz starozavjetnih knjiga. Držim, da tako prijevod biva neposrednijim i lakšim za čitanje. Jednako držim, da je R3 trebao u Otkrivenju izbaciti sve navodne znakove, koji pojedine riječi »proglašuju« citatom. Kada su citirane čitave rečenice, to bi trebalo naznačiti. Što ima smisla reći, da je *ljubljeni citat*, a *grad* nije (Otkr 20, 9)?

* * *

Bilješke, kojima je o. Rupčić popratio pojedina mjesta iz prijevoda, dosta su opširne, inteligentne i lijepo pisane. Općenito rečeno, bilješke su na visini. Iako u detalje ne kanim ulaziti, ipak ću se osvrnuti na par Rupčićevih opazaka.

Prva — Mt 16, 18. Taj sam redak preveo: »A ja tebi kažem: Ti si Petar. Na toj stijeni sagradit ću svoju Crkvu, i vrata je paklena ne će nadvladati.« O. Rupčić — R1 i R2 — prevodi: »A ja tebi kažem: Ti si Petar (= stijena), i na toj stijeni sagradit ću svoju Crkvu, i vrata je pakla i smrti neće nadvladati.« R3 je izostavio zgradu i *stijena* napisao velikim početnim slovom.

Da opravda svoj prijevod, o. Rupčić piše u bilješci: »*Pakla i smrti* u grčkom stoji *hadu*, a tomu u aramejskom odgovara *šeol*. Prema židovskom shvaćanju to je carstvo smrti. U jednom dijelu stanuju pravednici koji su umrli, a u drugom đavli. Izrazom 'vrata je pakla i smrti neće nadvladati' Krist jamči svojoj Crkvi da je ni đavli (pakao) ni starost (smrt) neće uništiti.« Čim sam pročitao ove rećke, bilo mi je jasno, da ništa ne dokazuju. U već spomenutom pismu o. Vlašiću rekao sam o tome: »Ja sam preveo Mt 16, 18. ovako: '... i vrata je paklena ne će nadvladati'. O. Rupčić je to izmijenio u: 'i vrata je pakla i smrti ne će nadvladati'. Ja sam se služio grčkim tekstom (Merkova *N. T.*, i to sedmim izdanjem. Tamo o smrti nema ni govora. Ni u kritičnom aparatu ništa. Dugo vremena nisam mogao shvatiti, odakle je o. Rupčić došao do 'smrti'. Konačno sam, itako mi se čini, otkrio, što je o. Rupčića navelo na to. On je — tako držim — krivo razumio Zerwickovo tumačenje ovog mjesta.« Iako se R3 povratio uobičajenom načinu prevodenja pa iz prijevoda izbacio *i smrti*, nije više potrebno raščlanjivati nastanak i dokaznu vrijednost ove Rupčićeve opaske.

Druga bilješka, na koju se želim ukratko osvrnuti, odnosi se na rastavu braka ili ženidbe, Mt 5, 32. U momu prijevodu glasi: »A ja vam kažem, da svaki onaj, koji otpusti svoju ženu — izuzevši slučaj preljuba — nagoni je na preljub, a koji se oženi otpuštenicom, počinja preljub.«

R2 prevodi: »A ja vam kažem da svaki onaj koji otpusti svoju ženu — *ne vrijedi preljub kao razlog* — navodi je na preljub, i koji se oženi (takvom) otpuštenu, čini preljub.«

Naravno, o. Rupčić je pokušao opravdati svoj prijevod. Njegovo je umovanje dosta uvjerljivo, alko se usvoji kao kriterij praksa Crkve. Možda je njegov prijevod točan. U to pitanje ne ulazim; radije upozoravam na Rupčićev način argumentiranja. Piše: »Razlika između nekadašnjega i sadašnjega jasno je istaknuta. I tu je bilo nešto prije rečeno, a sad Isus uvodi nešto novo, suprotno tome. Stoga se ovo mjesto nipošto ne može prevesti: 'Osim za preljub' jer se ne bi vidjelo to suprotno što Isus uvodi. Suprotnost je *jedino* u razrješivosti i nerazrješivosti ženidbe.« Bilo bi očitiije, da se riječi *parektos logu porneias* ne smiju prevesti »osim za preljub«, kada o. Rupčić ne bi osjećao potrebu da napiše: »*nipošto se ne može prevesti*« ovo mjesto: »osim za preljub«. Dobro. Kada bi, recimo, neki Japanac, koji nema ni pojma o pogledima Crkve na ženidbenu rastavu, a koji pošteno zna grčki, prevodio ovaj odlomak, on bi ga po svoj prilici preveo: »osim za preljub«. To je najnaravniji prijevod — jedini u skladu s rječnikom i gramatikom. Svaki je drugi prijevod »nategnut«. Osim toga, držim, da je više u duhu Vesele vijesti, da se poslužim Rupčićevim terminom, ispravljati praksu Crkve prema evanđelju nego evanđelje prema praksi Crkve. Ovo u pretpostavci, da se nešto mora ispraviti.

Good News prevodi ovaj odlomak: »But I tell you: if a man divorces his wife, *and she has not been unfaithful*, then he is guilty of making her commit adultery if she marries again; and the man who marries her also commits adultery.«

R3 prevodi: »A ja vam kažem: Svaki onaj koji otpusti svoju ženu — osim zbog *bludništva* — navodi je na preljub i tko se oženi takvom otpuštenu, čini preljub.« O. Duda komentira: »Ovo je Matejevo mjesto i rječnički i egzegetski teško: nije jasan grčki izvornik. Odatle razlika među prijevodima. Naš prijevod hoće sačuvati nedorečenost izvornika: dvojstvo izraza: *porneia* — bludništvo, *moheia* — preljub...« Nedorečenost.

Treća Rupčićeva bilješka, na koju želim upozoriti, iznenađuje novinom i originalnošću pogleda. Bilješka Ef 3, 6—12 glasi: »Pavao je izabran da navijesti spasenje poganima. Ali ne samo to. On je izabrano sredstvo po kojem će ona silna Božja moć što je Krista digla iz groba doći do pogana i njih uskrisiti. Apostol je posebno ponosan što je tako postao sudionik u veličanstvenom djelu uskrisivanja cijelog svemira.« Mislim, da je Rupčićeva opaska vrlo dobra. Jedino mi nije jasno, što želi reći izrazom: *uskrisivanje svemira*. Alko ova tvrdnja nije izrečena u alegoričnom ili prenesenom smislu, nije u skladu s naukom Novoga Zavjeta o toj stvari. Ni o. Pierre Teilhard de Chardin u svojoj »kristogenezi« ne govori o uskrisivanju svemira.

I na koncu, još jedno pitanje. Što razumije o. Rupčić pod izrazom »duhovi planeta«, kad piše u bilješci — Ef 6, 12 — »'Vrhovnici' su ovoga mračnog svijeta duhovi planeta ili poganski bogovi«? *Bible de Jér.* veli:

»Il s'agit des Esprits qui, dans l'opinion des anciens, gouvernaient les astres...«

* * *

Usporede li se ova tri izdanja Novoga Zavjeta, treba reći, da s obzirom na jezik i točnost prijevoda R2 zaostaje iza R1 i R3, i to dosta, posebno u jezičnome pogledu. Držim, da je ova tvrdnja prilično dobro dokazana primjerima donesenim u ovome članku.

Po mome mišljenju jezik u R1 još je uvijek, općenito rečeno, jednostavniji, prirodniji, netraženiji — zato efektivniji — nego jezik u R3. Iako jezik u R3 redovito teče prirodno i neusiljeno, iako su neki manje sretni izrazi iz R1 ili iz R2 zamijenjeni boljim i ljepšim u R3, ipak se u R3 od vremena do vremena susreću nategnute rečenice s iskidanim ritmom.

U zagrebačkom izdanju Novoga Zavjeta ispravljeno je dosta jezičnih pogrešaka, koje se nalaze u R2, a djelomično i R1. Često je R3 ispravio i krivi prijevod R2. Dosta je usporediti Iv 1, 1—18, da se vidi, koliko je R3 poboljšao prijevod R2. (Nikako ne mogu shvatiti, zašto je R2 onako slabo preveo prolog četvrtom Evanđelju; posebno mi ne ide pod kapu riječ *začetnik*, koju u prologu četvrtom Evanđelju R2 upotrebljava dva puta, a koja nije ni slika onoga, što nam kaže ljubljani učenik jedinstvenim i jednostavnim jezikom).

Šteta je, da Zagrepčani nisu bili ustrajni od početka do kraja. Imam dojam, da su prerano sustali, stali na po puta. Mnogo su više i uspješnije poboljšavali R2 — u pogledu jezika i u pogledu točnosti prijevoda — u prvim knjigama nego u posljednjima.

Čini mi se, da zagrebački biblijski stručnjaci nisu imali sigurna i stalna kriterija pri nekim potezima, posebno pri izbacivanju brojnih i suvišnih nadodavanja R2.

* * *

Opaske uz tekst prijevoda dosta su škrte u R3.

Uvodi u pojedine knjige Novoga Zavjeta u zagrebačkoj Bibliji redovito su kratki, ali stvarni. Meni se najviše sviđa uvod u poslanicu Hebrejima i prvu Petrovu. Oba su inteligentno i znalački napisana.

Nije točna tvrdnja (str. 330): »Ova je poslanica — Judina — uz *Poslanicu Filemonu*, najkraći spis NZa.« Druga i treća Ivanova kraće su od Judine poslanice.

Koliko mi je poznato, svi prevodioci i njihovi suradnici citiraju u opaskama tekst prijevoda, koji izdaju. R3 se ne drži uvijek tog običaja: u opaskama se na nekoliko mjesta susreće različiti prijevod od onoga u tekstu. Usp. bilješke uz: Iv 4, 6 (točno bi bilo reći: Iv 4, 10); 13, 23; Lk 1, 42, 45. U bilješci Heb 13, 3 stoji: »u *zemaljskom svijetu* doslovno: u *tijelu*.« Ali u tekstu prijevoda stoji u *tijelu*.

O. Duda kaže (str. 304), da je Ivanov jezik netražen. To se ne može uvijek reći o Dudinu jeziku.

Nije nigdje naznačeno, koje je kritično izdanje Novoga Zavjeta služilo za podlogu prijevodu. Mislim, da bi to trebalo učiniti, da se lakše

vidi, gdje se prevodilac udaljio od kritičnog teksta i da se lakše prosudi, da li se opravdano udaljio.

Ako bi išta trebalo posebno istaći u zagrebačkoj Bibliji — s obzirom na Novi Zavjet — trebalo bi naglasiti, da je tiskarska strana na zamjernoj visini: zapazio sam samo par, i to sitnih pogrešaka.

U ovome članku, posvećenu prvenstveno vanjskoj strani prijevoda, nisam ulazio, osim na nekoliko mjesta, u pitanje točnosti prijevoda. O tome ću govoriti drugom zgodom, ako mi Uredništvo časopisa CRKVA U SVIJETU mogne žrtvovati nešto prostora.

Istina, govoreći o jezičnim slabostima i vanjskim nedostacima prijevoda, o kome je riječ, činilo mi se od vremena do vremena oportunistički napomenuti, da prijevod nije točan; katkada sam tu tvrdnju pokušao i dokazati. Da li uspješno ili ne, to je drugo pitanje, na koje drugi mogu odgovoriti bolje od mene.

Po mome mišljenju ima prilično velik broj mjesta — redovito kraćih — u R1, R2 i R3, navlastito u R2, koja nisu točno prevedena. Nije moguće osvrnuti se na sva mjesta. Zato bih izabrao stotinjak mjesta i pokušao dokazati, da su krivo prevedena, a u isto bih vrijeme dao sugestiju, kako bi ih trebalo prevesti. Držim, da bi to moglo koristiti, makar u maloj mjeri, onima, koji se spremaju izdati treće — popravljeno — izdanje zagrebačke Biblije.

Gracijan Raspudić OFM

(Svršetak)

SPORNE TOČKE HOLANDSKOG KATEKIZMA

Obnovit ćemo ukratko, kako su se odvijali događaji oko »Holandskog katekizma«.

Poslije duge i opsežne pripreve, izašao je u listopadu 1966. pod naslovom *De Nieuwe Katechismus: poruka vjere odraslima*. Namijenjen je, logično, holandskim kršćanima. »U njemu ćete, kao u ogledalu, naći ono što od opće Crkve živi u našoj domovini« (Pastoralno pismo holandskog episkopata od 9. listopada 1966).

Ta je knjiga izazvala, s jedne strane, mnoga odobravanja, ali, s druge strane, i mnoga razilaženja. Jedna je skupina holandskih katolika uputila papi pismo, da bi Rim intervenirao. »Novi katekizam«, naime, kaže se u tom pismu, »iznosi neke tvrdnje, koje su ili djelomično ili potpuno suprotne vjeri, ili pak dvoznačno tumače vjerske istine, tako da ih svatko može shvatiti na svoj način, bilo da jesu, bilo da nisu u suprotnosti s vjerom.« U nastavku pisma ti su prigovori sabrani u 7 točaka.